CİLT : 23 NİSAN 1976 SAYI : 271

yeni ufuklar

YIL : 1976 YENİ SAYI : 271

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :
ORHAN BURİAN
(1914 - 1953)

TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

Blanqui

Maddeyi el ile işleyip biçimlendirme yolunda, çoğu hayvanlar, insanlardan üstün değilseler bile, onlarla boy ölçüşebilmektedirler. Bazı kuş yuvaları, taklit edilemeyecek kadar güzel eserlerdir. Arı ile örümcekten daha şaşırtıcı hangi işçi vardır? Arı, altı köşeli petek hücrelerini, aşamayacağımız bir kesinlik ve matematik bir belginlikle üstüste koyar. Örümcek, ağını çeşitli yerlere germe, iplerini birbirine ekleme işinde kılı kırk yaran hesaplarıyla, meydan okur matematikçinin bilgisine de, örme dokuma sanatına da.

Hayır! İnsanı insan yapan, el becerisi değil, beyindir. Beyinse, bilgiyle beslenir, bilgiyle yaşar ancak. Düşüncenin bu ana kaynağına yapılan her saldırı, düşünen insana saldırıdır, yani, toplumsal bir suçtur.

Mide açlığa dayanamaz. Oysa, beyin kolayca alışır açlığa. Beyin ne denli güçsüz düşerse, o denli açlık duymaz olur. Aşırı besinsizlik, onda, besinlere karşı doy-

mazlık yerine, bir tiksinti, bir isteksizlik yaratır. Beyin, başına gelen kötülüğü duymaz, hoşlanır bile ondan ve kendini bırakıverir bu uyuşukluğun bitkinliğine. Midenin açlığı bedenin ölmesine yol açar; beynin açlığıysa, düşüncenin ölümüne. Artık ortada, salt hayvanca bir yaşantıyı sürdürmekten hoşlanan akılsız yaratıklar kalır kal kala. İşte, zorbalık, düşünce yeteneklerini böylesine ustalıkla körleterek bir ulusun ruhca ortadan kalkmasını sağlayabilir, ve onu, bir bakıma, insanlık dışı edebilir. Bir ulus, acısını çektiği kölelikleri, işkenceleri, yoksullukları, açlıkları, her çeşit hoyratlıkları, yıkımları, acıları unutarak, kendini ezenleri bağışlayabilir. Ama, beynine yapılan saldırıları, zekâsının söndürülmesini, hiç bir zaman, ama hiç bir zaman, bağışlamaz.

Böylesine bir cinayeti bağışlamak diye bir şey olamaz.

İpsiz sapsız şeyleri, hayal ürünü tasarıları, söz ve biçim kavgalarını biryana bırakalım. Halkın kurtuluşunu sağlayacak olan şey öğrenimdir. Bütün dünya: «Işık, ışık!» diye haykırıyor. Düşman, ışık istemez. Bizleri Ortaçağa itmek için umutsuz çabalar içinde tüketmektedir kendini.

Montalembert'in 1850 Yasama Meclisinde söylediği şu sözleri kim anımsamaz: «İki ordu var, karşı karşıya: İyilik ordusu, kötülük ordusu. Kötülük ordusu: 40.000 papaz; iyilik ordusu: 40.000 öğretmen.»

Bugün iki ordu bir tek beden halinde, Montalembert'in çağrısı yankısını bulmuştur. *Moniteur* gazetesini açın, hükümet darbesinden sonra, hükümet programının kelimesi kelimesine uygulandığını görürsünüz: Her yerde, kolejlerin yerini cizvit yuvaları almış. Öğretmen-

ler av hayvanları gibi kovalanmakta. Yoksulun okumasına karşı afarozlar. İlköğretim, din bilgisine indirgenmiş. Liselerde felsefe kaldırılmış, etüdler ikiye ayrılmış, daha doğrusu ortadan kaldırılmış. Genç kuşaklar papazların eline bırakılmış. Her yerde aydınlanmaya karşı ölesiye savaş. Her yerde, tehlikeye düşen o yüce gücünün imdadına papazları, karanlıkları çağıran Sermaye gücü.

Bu uğursuz günlerde, kim tutabilirdi gözyaşlarını, insan düşüncesine karşı gemi azıya alan büyük ahlâksızlıklar karşısında? Böylesine bir kudurmuşluk içinde işlenilen cinayetleri kim fark edemez ki? Fransa'yı uzaklara, çok uzaklara, en uzak Okyanusların bağrına alıp götümek yetisi verilseydi onlara, kim bilir nasıl bir çılgınlıkla yok ederlerdi, insan kafasının bütün anıtlarını, kalıba dökülen harfleri, matbaa adına varıncaya kadar her şeyi!

Onlar hesabına acınacak şey şu: Eğer yurttaşları alıp bir başka yere götürseler, toprak olduğu yerde kalır, ama, uygar dünyada, gerçek gücü yaratan akıl olduğuna göre, bizim üstünlük kazanan baylarımız, çok geçmeden kendi üstünlüklerinin kurbanı olurlardı. Bir yerde durmak ve beyinin görevlerini bütün bütün yoketmemek gerekiyordu, yoksa işin ucunda ölüm vardı. Ama daha şimdiden neler neler yokedilmedi ki! Her zaman egemen olan Silâh - Para - Kutsal Su üçlüsü, zor kullanarak ve insanları alıklaştırarak ayakta durabilir ancak. Bu üçlünün zavallı kölesi olan oy hakkı, yakası jandarmayla papazın elinde, sürüklene sürüklene oy sandığına gitmektedir Sermaye'nin eşliğinde.

Neden şaşılır buna? Bilgisiz insan, pek de insan sa-

yılmaz. Dizginle mahmuzla, istenen yöne sürülebilir, tıpkı bir at gibi. Onu çalışmaya ve boyun eğmeye alıştırmaktır efendinin derdi başı. Tutuculuğun kurduğu düşleri şöyle iyiden iyiye öğrenmek isterseniz, Hükümet Darbesinden sonra, söylediklerini ve yaptıklarını inceleyin bir. Halkı ayaklarının altında tutarken, yüzünden maskesini atmış, ölçülü davranmakla yükümlü saymamıştı kendini. Gerçek öğretmenlerin yetiştiği Öğretmen Okullarını kaldırmıştı hemen ortadan. Şu «gençliği ateşe salan, zehirleyen yuvalara» karşı yöneltilen o ağza alınmayacak sözleri okumak gerek. Resmî söylevler, gazeteler, vaızlar, âdeta birbirleriyle yarışırcasına, çocuklara din dersleri verilmesini, bir meslek öğretilmesini istiyor; bunun dışında her türlü öğrenimin sürekli bir başkaldırma kaynağı, kamusal bir yıkım olduğunu ileri sürüyorlardı. Her yerde, halk yığınlarının kıskançlığını kamçılıyor, onları toplumun üstüne saldırtıyor diye, öğrenime lânetler savruluyor. Her türlü toplumsal düzen düşmanı, kargaşalık tohumu sayılan *déclassés*'lere[1] karşı fırtınalar estiriliyor.

Bugün, tâ Halk Kurultaylarına varıncaya kadar her yerde, déslassément'a karşı girişilen saldırıların, parasız ve yatılı öğrenime karşı açılan savaşın tazelendiğini görünce, insan, o sahte sosyalist görünüş altında, din adamlarıyla derebeylerin çevirmekte oldukları dolapları seziyor kolayca. *Meslek Okulları* tasarısının altı eşelenince, 1852'lerin o zehirli saplantısı, işçiyi bir meslek içinde hapsetme ve bu yoldan *kast* sistemine dönme saplantısı çıkıverir ortaya kolayca.

---

[1] *Çevresinden kopmuş. Burada aydın öğretmen söz konusudur*

. . . .

Kafa işçisi, çoğu kez, en ufak bir kol (madde) işçisinden daha yoksuldur. Çevrelerinden kopmuş insanlar (déclassés), düşüncenin paryaları değiller de nedirler? Yoksul oldukları için aşağılanırlar. Ama, ellerine para geçti mi, artık paryalıktan çıkar, birinci sıraya yükselirler. Toplum düzenimizde, bireyleri sınırlayan şeyin, değer (yetenek) değil, sadece servet olduğunu bundan daha iyi ne ispatlayabilir?

Nice nice bilgin, yoksul yaşamış, yoksul ölmüştür, gördükleri hizmetler bilinmeden. Kafaları bilgiyle yüklüydü. Ama, insanı zengin kılan şeyden, yani beceriklilikten yoksundular. Beceriklilik, şu kan emici hortlağın vantuzu, bizim yıkıcı toplumumuzun en yüce efendisidir. Doğanın böyle bir vantuzla donatmadığı yaratıkların vay haline! Onların görevi, yüce-bilime, yani sömürü bilimine yem olmaktır.

Binlerce seçkin insan, yoksulluğun bağrında mum gibi erimektedir. Sermaye'nin başbelâsı, karakancalosudur onlar. Sermaye, kime kin besleyeceğini bilir, yanılmaz bu konuda. İlerlemenin görünmez silâhları olan şu déclassé'ler (toplumdan kopmuş öğretmenler), alttan alta halk yığınlarını kabartan ve onları ruh çöküntüsü içinde çürümekten alıkoyan gizli tohumlardır. Yarın, devrimin yedek gücü olacaktır onlar.

(1869 - 1870)

Çeviren : *V. Günyol*

KÜLTÜR VE DÜNYA

Afşar Timuçin

İsveçli yazar Selma Lagerlöf, «Tüm öğrenilenler unutulduğu yerde varlığını sürdüren şeydir kültür» dermiş. Kültür için yapılabilecek en uygun tanım bu olmalı. Tek tek bilgilerin, kesin, apaçık, somut bilgilerin çekildiği, bu bilgilerden arta kalan izlenimlerin bir bilinçaltı oluştururcasına birbirine sarıldığı, birbiriyle örgülendiği yerde kültür ışığı parlar. Kültür dediğimiz bilgi özümlenmiş bilgidir, yaşama katılmış bilgidir, yaşanan bilgidir; her kişiyi aynı ölçüde ilgilendirmese de her kişiye açık bilgidir; her kişinin yaşayış biçimini, tasarılarını, inançlarını belli bir biçimde koşullandıran bilgidir. Kültür denildiği zaman, kaba bilgiden çok özümlenmiş bilgiyi, ezberlenmiş bilgiden çok sindirilmiş bilgiyi, yüzeysel bilgiden çok temel bilgiyi, ama her zaman en kapsamlı bilgiyi anlarız. Bu bilgi, bu özümlenmiş, bu sindirilmiş bilgi, bu temel bilgi, her insanın yorumuna ve her evrimleşme olanağına açık olmakla birlikte, bir yandan evrensel bir uzanıma sahip olacak, öte yandan kendi ortamının, yaşayıp geliştiği ortamın özelliklerini taşıyacaktır. Her bilinç bir ortamın bilincidir, ama her bilinç bir ortamın evrenselde doğrulanmaya açık bilincidir.

Kültür denen bu bilgi hem yaşamın kendi bilgisidir hem de yaşama katılır, yaşamlaşır, yaşanır. Kültür, ansiklopedik olandan çok temel olanı, kapsayıcı olanı belirler, Ansiklopedik olan, özellikli olanı genel olanın altına koyar, böylece canlı bilgiden çok kabuk bilgiler sunar. Birleşime yönelmez ansiklopedi, durmadan ayrış-

turmalar yapar; böler, böler, böler... Bir bütünlüklü, bir canlı yapının içinden bir parçayı alır, apayrı bir bilgi gibi, bağımsız, başlıbaşına bir bilgi gibi sunar, yani soyutlayıverir onu. Oysa bir bilgi başka bilgilerle olan organik bağı içinde bir anlam taşır ancak. Bir ansiklopedinin örneğin bir «resim» maddesi size resimden başka her şeyi öğretecektir. Bir ansiklopedinin «resim» maddesini okumakla ne ressamlığa, ne resim tarihçiliğine, ne estetikçiliğe doğru bir adım atılabilir. Bu yüzden ancak parçalı bilgilere gereksinme duyduğumuz zaman ansiklopedileri açarız. Oysa, kültür dediğimiz zaman, bir toplumun, bir kıtanın, giderek bir çağın, bir dünyanın temel bilgisi gelir aklımıza. Bir Türkiye kültüründen sözedebilirsiniz, bir Avrupa kültüründen de; bir Ortaçağ Avrupası kültüründen sözedebilirsiniz, bir XVIII. yüzyıl kültüründen de! bir XVII. yüzyıl arap kültüründen sözedebilirsiniz, bir Gaziantep kültüründen de. Bu kültürlerden hiç biri başlıbaşına bir anlam taşımaz. Kültürler uzamda mozaikler gibi yanyana ve zamanda tespih taneleri gibi ardarda dizilmezler. Marx'cılık konu olduğu zaman sizi Marx'ın Alman olması mı yoksa dünya görüşünü evrensel bir genişliğe ulaştırması mı ilgilendirir?

Kültür, ortaklaşılmaya, paylaşılmaya can atan o geniş ve kaygan bilgidir. Tek tek kişileri iletişim araçlarıyla aşar, ülkeleri ayıran sınırları geride bırakır, on yıllardan elli yıllara geçer, elli yıllar içinde on yıllara bölümlenir, hep kendi dışına taşmak ister. Kültür, bir kişiyi, bir topluluğu, bir toplumu başka kişilere, başka topluluklara, başka toplumlara bağlayan bir davranışlar bütütünü oluşturur. Bir şey yayıldıkça kültür olur. Davranışlarımızın, yani ortaya koyduğumuz doğruların ve

yanlışların, bilgilerin ve yapıtların, değerlerin ve inançların, tekniğin ve teknikle ilgili tüm uygulamaların birbirine çözülmez bir biçimde kavuşarak kocaman bir gerçeklik oluşturduğu bir alandır o. Durmadan devinen, aralıksız dönüşen, kesiksiz evrimlenen bu alan, bilimde bilgine, ahlâkta ahlâkçıya ve her kişiye, aşkta sevgiliye, siyasette siyaset adamına belli bir davranış biçimi kazandırır. Dışlaştırdığı, duyulur kıldığı, önerdiği belirginliklerle ve çeşitliliklerle, hattâ karşıtlıklarla ve tersliklerle insanı bir tepki gücü, bir aşma gücü olarak koşullandırır, böylece onu evrimi güvence altında tutan bir direnme ve aşma olanağı olmaya doğru iter.

Eksikliklerini ve yoksunluklarını onunla anlar insan, dünyadaki yerini onunla kestirir. Cahilliğin bile bir enaz kültür temeline oturduğu şu dünyada her yer kültürle kaplanmıştır. Kültür bireyin kendini dünya karşısında, bütün dünya karşısında doğrulamasını sağlayan ölçütleri verir. Ufuk onunla vardır, ufku o belirler. Ufkun ötesini o düşündürür bize, ufkun ötesine geçiş istemimizi bize o kazandırır. Çünkü bir anlamda ufkun kendisidir ya da ufukla çerçevelenen şeydir. Artık dramatik uzaklıklarla bölünen ayrı ayrı alanları anlatmıyor kültür. Dünya parçalarının bilinmezliklerle, düşlerle, uzun kervan yollarıyla birbirinden ayrıldığı sıralar, yani dünyanın çok bölümlü olduğu sıralar bir kültür bir başka kültürden döllenebilmek, bir kültür başka kültürü dölleyebilmek için serüveni, serüvenciyi gereksinirdi. Hattâ bazen bir kültürün parçaları birbirinden habersiz olurdu. Örneğin Elea felsefesi katı akılcılığını aşabilmek için bir İonia kültürüne, varlık kavramına devinim kavramını getirebilmek için Atomculara iyiden iyiye yaklaşmak zorundaydı. Öte yandan, İonia okulunun

duyumculuğu önünde sonunda Elea akılcılığıyla dengelenmek zorundaydı. Bu okullar birbirinden masal uzaklıklarıyla ayrılan topraklarda geliştikleri için birbirlerini dölleyemediler ve kendi dar açılarına bağlanıp kaldılar. Felsefeler burun buruna yaşamalıdırlar, onlar geniş açılara ancak böyle ulaşabilirler. Dar açılar felsefeyi gürültüye götürür. Evren ve insan sorunlarını kendi dar açılarından çözümlemeye çalışan bu değişik felsefe okulları Perikles zamanında Atina'da karşılaşınca felsefe anlayışlarının en umutsuzunu, Sofizmi yarattılar. Bir kültürün birbirinden habersiz parçaları birbiriyle yüzyüze gelince elbette böyle bir yabancılık çekilecekti. İnsanların birkaç dil bildikleri bir dünyada, sözün eşyadan daha kolay taşındığı bir dünyada kültürler birbirlerinden ayrılamazlar. Bugün en kolay taşınan şeydir kültür.

Kültür bizi gerçek yerimize götürür. Böylece, insanın gerçek yeri, bugün, dikey ve durağan bir çileci aşkınlığın değil ama yatay ve evrimsel bir aşkınlığın, önceden biçilmiş bir aşkınlığın değil ama kaygan ve karmaşık bir aşkınlığın, önceden biçilmiş bir aşkınlığın degil ama her adımda kendini yeniden yaratan ve doğrulayan bir aşkınlığın yeri olarak aydınlığa kavuşuyor. Gidişi kendi özellikleriyle ve kendi olanaklarıyla koşullanmış olan bu aşkınlık, insanı bilinmedik uzaklara, bilinmedik güzelliklere, bilinmedik olanaklara açar. Bu açılmada öncesizlik ve sonrasızlık duygusu ağır basmaktadır. Belli bir amaçtan çok belli bir aşkınlığa yönelmiştir. insanın kültür çabası. Bu çaba yerelliğin çemberini aştıkça ve benzerlerine kavuştukça yaklaşır kendine, kendi anlamına.

Dünya hızla büyüyor: sorunlar artıyor, kitaplar ar-

tıyor, nüfus artıyor, hız artıyor, bilgi artıyor, kalıtım artıyor, tasarı artıyor, savaş gücü artıyor. Öte yandan, hızla küçülüyor dünya: birkaç dil bilenler çoğalıyor, uzaklıklar önemsizleşiyor, gezginlik anlamını yitiriyor. Demek ki, insanın tüm sorunları giderek daha da evrenselleşiyor. En sıradan sorunlar bile evrensel bir boyut kazandı. Artık insanın tüm sorunlarına evrensel düzeyde çözüm aranıyor. İnsan bilimlerinin gelişmesi bazı karanlıklarımıza toptan aydınlık, bazı sorunlarımıza toptan çözüm, bazı durumlarımıza toptan çaresizlik getiriyor. Geleneklere başka gelenekler, göreneklere başka görenekler karışıyor, genellikler özellikleri tehlikeye düşürüyor. Bireysellik çemberi genişliyor; bireysellik ancak toplumsallığın içinde bir anlam taşıyor. Bir kültüre önemini kazandıran onun sahip olduğu yerel özellikler değil artık. Bir ülkenin okuru, bazen, kendi ülkesinin yazarlarını başka ülkelerin yazarlarından daha az tanıyor. Evrensel boyutlara uzanan üretim yerel üretimi silinmeye zorluyor: örneğin Coca - Cola demirhindiyi, hardaliyeyi, bozayı unutturuyor. İnsanlar evrensel gelişimleri kavrayabilmek için birkaç dil öğrenmek zorunda kalıyorlar, bunun sonucu olarak diller birbirine yaklaşıyor, birbirinden etkileniyor. Bir Fransız'ı bir İngiliz'den, bir İngiliz'i bir Kenyalıdan ayıran şey, bir işçiyi bir küçük burjuvadan ayıran şey kadar da belirgin değil artık. Bu oluşum içinde kültür emperyalizmi deyimi bir çaresizliği anlatıyor. Kültürümüz ayrı uygarlıklara, ayrı dünya görüşlerine, değişik evrensel aşamalara, insanın yaşamış olduğu bütün çağlara katıldığımız ölçüde belirginleşiyor. Dil ayrılığı gibi yaşayış ayrılığı da ayrı bir kültür belirlemeye yetmiyor. Artık kültür değerleri ayrıldığımız yerlerde değil ortaklaştığımız yer-

lerde çiçekleniyor. Bütün bu gelişimler bizi sevindirmeyebilir. Hazır çorbanın işkembe çorbasını, gazozun demirhindiyi zorlaması bize bir haksızlık gibi görünebilir. Güzelim tahta evlerin yerini alan çirkin apartmanlara da öfkenelebiliriz. Ama yapılacak şey evrenselleşmeyi durdurmaya ya da yavaşlatmaya çalışmak değil, ama evrenselleşme süreci içinde yeni güzellikler, yeni duyarlıklar, yeni tutumlar, yeni anlamlar yaratabilmektir. Yapılacak şey, evrenselleşme zorunluğuyla çekişmeden, bu zorunluluğu insana en uyarlı, en yararlı kılmanın yollarını aramaktır.

Bugün bir Marx'cı kültür sözkonusu: bu kültür insana evrensel bir düzeyde yarınki onurlu mutluluğunu sözveriyor. Bugün bir amerikan kültürü var: tüketimi her gün biraz daha çekici kılarak bireye dünyadan, dünya nimetlerinden her gün biraz daha çok yararlanabilme umudunu vermeye çalışıyor. Bir iskandinav kültürü var: dönüşümün yavaşlaması pahasına, emekle tüketimi birbirine dengeli kılmaya çalışıyor ve Marx'cı kültürün tersine bugünü yarından daha önemser görünüyor, bu arada porno pazarları kuruyor. Bir sağcı kültür var: evrenselleşme sürecine karşı durarak bireyi toplumun, dünü ve bugünü yarının üzerine koymaya çalışıyor; evrenselleşme kavramına karşı ulusallaşma kavramını geçerli kılmaya direniyor. Bir Afrika kültürü var: evrensel mutluluğun ancak geri kalmış insanların sömürülmediği ve hızla kalkındığı bir dünyada gerçekleşebileceğine inanıyor. Bir Avrupa kültürü var: emek, sermaye, tüketim, üretim kavramlarına yeni yorumlar getirmeye çalışarak toplumsallıkla bireyselliği, evrensellikle yerelliği demokratik düzen içinde dengelemeye çalışıyor; bu arada, Amerika karşısında güçlü bir Avrupa

yaratmanın yollarını arıyor. Bir yeni Çin kültürü var: Marx'cı düşüncenin temel anlayışlarını tartışmaya koyarak toplumcu uygulamaya yeni bir yorum, en azından yeni bir boyut kazandırmaya çalışıyor. Daha başka kültürler de var. Bu kültürlerin tümü evrensel düzeyde etkin. Ve bu kültürlerin biri öbürüne çok çabuk karışıyor: Afrika kültürü Marx'cı kültürle karışıyor, Avrupa kültürü İskandinav kültüründen şu ya da bu biçimde, şu ya da bu düzeyde etkileniyor.

Bütün bu kültürlerin ortak bir yanı var: birbirleriyle çatışsalar da, birbirleriyle uzlaşsalar da, birbirlerine bir şeyler benimsetiyorlar. Bu durumda yapılacak şey, kültür kavramını dar alanlara sığdırmaya yönelmemek, kültür çabasında evrensel boyutlara uzanmanın yollarını aramaktır. Şunu düşüneceğiz: ortaya koyduğumuz felsefe, bütün insan sorunlarına son açıklamaları getirmekte ne ölçüde başarılı oluyor? Müziğimiz bir Kenyalının duygularını da karşılayabiliyor mu? Romanımızdaki insan Zaire'deki insanla kucaklaşabilir mi? Yaptığımız ayakkabı İspanya'daki insanın da gönlünü çekebiliyor mu? Resmimizin, soyut olsun somut olsun, bir başka ülkeye taşınsın taşınmasın, bütün insanın duygularını ve düşüncelerini yansıtabiliyor mu?

Her türlü değerin uluslararası düzeyde belirlendiği hattâ pazarlık konusu edildiği, bütün insan yaşamına evrensel düzeydeki askerî ve iktisadî anlaşmaların, büyük uzanımlı felsefelerin, büyük uzanımlı dünya görüşlerinin egemen olduğu, uygarlığın tekleşmeye doğru gittiği bir dünyada kültürü yerelliğin, ulusallığın, bireyselliğin dar çerçeveleri içine sığdırmaya çalışmak doğru olmaz.

HASANOĞLAN'DA BİR GÜN

17 Nisan 1946... Cumhurbaşkanı İnönü, bakanlar kurulu, zamanın önde gelen gazetecileri yazarları Hasanoğlan'a gelmişti o gün. Köy Enstitülerinin altıncı kuruluş yıldönümü coşkulu bir halk bayramı olarak kutlanmıştı. Özellikle açık hava tiyatrosunda izlenen oyunun, dinlenen şiirlerin yankısı sürüp gitti gazetelerde...

Ardından ünlü Kırk altı seçimleri... Halk Partisi içinde Kurtuluş Savaşı'ndan gelen devrimci kanadın bir yana itilerek, yerini toprak ağalarının, savaş zengini tüccarların alması... Yani devr-i dilara-i demokrasinin başlaması...

Bu yıl yitirdiğimiz değerlerimizden Ferit Celâl GÜVEN*'in Halkevleri Genel Başkanı olarak katıldığı o son 17 Nisan Bayramı izlenimlerini veren bir yazısını sunuyoruz aşağıda.*

Y. U.

KERVAN YOLA ÇIKIYOR

İnönü bir köy yolunun üzerinde, köycülük kahramanlarının geçitlerini seyrediyor. Türkü söyleyerek, çalgı çalarak genç köy kızları, köy delikanlıları tek saf içinde canlı, inanlı, umutlu bakışlarıyle, güler yüzleriyle, Cumhurbaşkanını selâmlıyorlar.

Bu gençler, zalim bir kaderin baskısı altında yüzyıllarca sabırla, acıyla beklemiş olan Türk köylüsünün

çocukları, şimdi bunlar geniş bir toprak parçasını doldurarak, gün geçtikçe tepelere doğru uzanan, yepyeni yapıların içinde yeni bir hayatın öncüleri ve kahramanları olarak yerleşmişlerdir. Yapmak, yaratmak gayretinin bütün şevki ve heyecanı yüzlerinde, gözlerinde bir bahar sabahı gibi aydınlık ve neşeli görünüyor.

Kim derdi ki; dört beş yıl içinde Hasanoğlan'ın şu kıraç tepeleri böyle güzelleştirip, dillenecek, ta Kars'tan Edirne'ye kadar yurt çocukları buraya toplanarak 40 bin Türk köyünün yarınki mesut, bahtiyar günlerinin plânını elbirliğiyle hazırlamaya baş koyacaklar!

Bu tepelerden, açılan bu pencerelerden bütün Türkiye'yi, Türk köylüsünün geleceğini görmek insana bir mucize gibi geliyor, fakat görmesini bilen gözler için bir mucize değil, artık bir gerçek olmuştur. Nereden nereye gidileceğini bu tepelerden görebilirsiniz.

Bir işin sonuna erip ermeyeceğini anlamak için, o işin başında ve içindekilerin mizaçları, çalışma hacimleri kontrol edilmeli, eğer işe, neşe, sağlık, disiplin hâkim bulunuyorsa, ödevler yürek ve kafalarda yerini almışsa, o işin ömrü ve verimi uzundur. Hasanoğlan'ın heryerinde bunu gördük. Köy çocuklarının duygulu halleri, öğretmenlerinin iş başında kendilerinden geçecek kadar işe bağlılıkları bize gösteriyor ki büyük bir yolculuğun, beklediğimiz büyük kalkınmanın içindeyiz.

Bizi bir açık hava tiyatrosuna götürdüler. Burası eski büyük uygarlıkların küçük temiz bir örneği. Büyük insanların, büyük sanatların açık hava okullarından nasıl doğmuş olduğunu bilenler için ne vefalı bir manzara! Burası da, genç köylülerin kol ve kafa emekleriyle meydana getirilmiş. Dış güzelliği gibi, iş ve iç güzelliği de aynı kıratta.

Toplu, gür sesler, gökyüzünün maviliğine, billurlaşmış bir hava halinde yükseliyor, şu küçük Kırşehirli kız, kınalı parmaklarının arasında tuttuğu kâğıttan tatlı tatli yerli şivesiyle köycülük şiirini okuyor. Başının güzelliği bizi geçmiş yüzyılların sanat günlerine götüren delikanlı «İş Başlıyor» şiirini okurken hepimizi havası içine alıyor, bu toprağa verilecek emeklerin, dökülecek terlerin nasıl mukaddes bir yağmur olduğunu şu haliyle bize anlatmak istiyor.

«Güneş de Tanrımızın alnından düşmüş bir damla terdir».

Sadece bir tahta sabanın ardında ömür sürmeğe, çobanlık yapmağa bırakılmış olan, umudunu sadece Tanrı'dan bekleyen bu köylü çocukları nasıl oluyor da dünyanın klasik eserlerini bu derece serbest, korkusuz, eksiksiz oynuyorlar, bu seslere, bu korolara, bu çalgılara ne çabuk ve ne zaman alışmışlar ve bunları ne zaman bu kadar iyi ve güzel öğrenmişler? Niçin biz kendimizi bu kadar geç keşfettik, niçin bunlara altı yıl önce değil de, on altı yıl, altmış yıl önce başlayamadık? İnsan kendi kendini yumruklamak istiyor bu gerçekler karşısında, bu heyecanların genişliği içinde küçülüp kalıyor.

Genç müdürü dinliyoruz. Anadolu toprağının yapısında bir iş adamı, 20 köy enstitüsünün çalışma bilançosunu okuyor. Tabitaın sertliklerinden, kısırlıklarından asla takatsız düşmediklerini, toprağın sertliği, tabiatın hırçınlığı karşısında, umutların, hamlelerin de sertleştiğini, bu davaya baş koymuş insanların büyük inanlardan doğan kuvvetin yenemeyeceği hiç bir zorluk olmadığını söylerken, çevremizdeki gençlere bakmak yetiyor, onların yüzlerinde, gözlerinde bu sözlerin şehadetini apaçık okuyoruz.

Yüzyıllar var ki, köylü ile toprak arasında derin bir sıla sürüp gitmekteydi, toprak, üstündekilerden, üstündeki de topraktan bir kavuşma bekliyordu. Her ikisi de umduklarını bulamamanın yası içinde bekleyip duruyorlar, tabiat ise her türlü cefasıyla ağalığını sürüp gidiyordu. Yanyana yaşayan iki kuvvetin bu kadar uzun süren ayrılığı görülmüş şey değildi.

Dün bu kavuşmanın bayramını, toprağın suya kanışı gibi doya doya seyrettik, tohum yeşerip çiçekleniyordu.

Hayal, iradesiz, imansız, tembel insanları yorar, hasta düşürür, gene hayal, cesur, idealist insanların ruhunu şahlandırır, sabırlı cesurlar, ters, yıkıcı sözlere, hiç bir değer vermeden, hayallerinin yemişlerini insan topluluğunda ve yeryüzünde ararlar ve bulurlar. Bizim hastalarla, inanmamışlarla işimiz yoktur, söz bezirgânlığını, köşe minderlerinde bağdaş kurup geviş getiren gevezelere bırakıyoruz.

Bu arada görmediği, bilmediği şeylerin amansız düşmanı kesilenler, ruhlarının kuvvetini yitirenler, çürüklüklerini bilemediklerinden ötürü çevrelerini bomboş bir çöl sananlar, eğer dizlerinde, içlerinde bir damla takat kalmışsa Hasanoğlan'a, bu şifa ve kuvvet topluluğuna uğrasınlar, orada, yeni devrin, millî ve medenî bir kalkınmanın coşkunluğu köpürüp duruyor.

Bu gidişle, çok uzun sürmeyecek.. bu yurt, yirmi yerden yolculuğa başlayan, bu genç kervanların sevgi ve gayretleriyle çepeçevre kuşatılacak, her türlü kötülüklerin yolları kesilip, sıla hasreti sona erecek.

O zaman, dün sabahtan akşama kadar; tarlasında uğraşan gayretli, yorulmaz, vefalı bir toprak adamı gibi,

bu delikanlıların işlerini, yolculuk hazırlıklarını birer birer, sevinç ve neşeyle gözden geçiren İnönü'nün büyük adı bu kervanların büyük yıldızı, ferahlık ve saadetin bir mükâfatı olarak Türk köylüsünün yüreğinde sonsuzlaşacak.

— Sevin, umutlan, inan Türk köylüsü... İstediğin, özlediğin kervan geliyor.

ULUS (18 Nisan 1946)

o

Vedat Günyol

Yıl 1971. Birinci Şube'nin o adına *Ekipler Âmirliği* dedikleri odasındayım iki gündür. Gündüz, çalışma saatlerinde, dolup taşıyor oda politik olsun olmasın her türlü suç zanlısıyla. Üç masa var, her biri bir duvara sırtını vermiş, Elli elli beşlerinde bir komiserin masasının yanında, kuru bir iskemle benim yerim, yurdum, mekânım, kıpırdamadan oturmak zorunda olduğum hayat alanım. Komiser terbiyeli bir adam. Saygılı da. Benim neden buralara getirildiğimi soruyor. Suçumu bilmiyorum. Bir yanlışlık olmalı, diyor. Ama, yine de, mesleğinden gelen bir kuşku seziyorum gözlerinde, o arada bir, yılgınlığımı yenip kaçamak bakışlar attığım gözlerinde.

Oda oldukça küçük. Kapı baca kapalı kalsa, beş altı kişi havasızlıktan boğulabilir bir iki saat içinde. Duvarlar, tavana kadar tahta raflarla kaplı. Raflarda dizi dizi dosyalar. Saat başı evrak geliyor. Masalara dağılıyor. Kimisi, bilmem kim için çıkarılmış tutuklama kararı. Kimisi, arama tarama, kimisi baskın emri. Anında ekip kuruluyor. Ekip başı ve yamakları boy gösteriyorlar komiserin önünde. Tomsonlar çıkıyor masanın gözünden, mermilerle birlikte. Hele baskınlar, özellikle iki kişinin üstüne yükleniyor. Birisi, kırıp yıkıcı, yırtıcı kuş bakışlı, çevik, atik bir acaip adamdı. Vur emri aldı mı, vuran, suçlu suçsuz aramayan amansız bir adam. Orta boylu, görünüşte çelimsiz biri. Öbürü, daha gençliğin baharında, esmer, yakışıklı bir delikanlı.

Bir edalı, bir fiyakalı yürüyüşü var ki, sanırsınız Amerikan kovboy bilmlerinden fırlayıp gelmiş, eli her an kıçındaki tabancasına uzancak, karşısına beş mi on mu, kaç kişi çıkarsa çıksın hepsini yere seriverecek. Öylesine güvenliydi kendine. Büyükleri de güveniyor olmalıydılar ona. Fiyakasından geçilmiyordu çünkü. Kaç sefer, sabahın köründe gürültü patırtı ile girdi odaya, yanında yamaklarıyla, masanın üstündeki ilgili evrakı bulur bulmaz, mermilerle kuşanıp, tomsonu şak çuk yokladıktan sonra, yıldırım hızıyla dışarı fırladığına tanık oldum, yüreğim çarpa çarpa, kim bilir hangi güzelim devrimci genci kapana kıstırıp kurşunlamaya gidiyor diye.

Böyle bir odaydı *Ekipler* odası. On bir gün, kuru iskemle üzerinde, put gibi oturdum. Odanın biraz ötesinde helâ vardı. Tutuklular, tabancalı sivil memurların eşliğinde oraya giderken, açık duran kapının önünden geçiyorlardı. Bir iki kez, Magdi ile Thilda'nın geçtiğini gördüm. İçerideki memurlar hep söylenip duruyorlardı: «Pis orospular, durmadan işiyorlar. İşin yoksa helâya taşı onları.»

Helâya gitmek bir suç oluyordu demek. Talihsizlik bu ya, benim de sık sık oraya gidesim tutuyordu. Her seferinde, ilkokul öğrencileri gibi parmak kaldırıp izin istemek gerekiyordu. Dışarıya sesleniyorlar, tabancalı bir genç memur geliyor, birlikte helâya gidiyordunuz. Bir işkenceydi helâ sorunu. Küçük abdest hadi neyse, ama büyüğü bir felâketti. Çünkü, helânın kapısını kapamak yoktu. Memur kapıda. Gözleri üstünüzde. Abdestini yapabilirsen yap. Bir alışkanlık sorunu bu. Ne vardı yani? Köpekler, kediler gibi, dünya âlemin gözleri önünde çişini, abdestini etmek, işten bile değildi onlarca. Ama,

bir başka türlü yetiştirilmiştim ben. Oramı buramı gördüler mi, dünya batardı, sanki. Oramı buramı göstermek değil sade, başkasınınkini seyretmek de ayıbın ayıbıydı bizim kuşaktakiler için.

1940'lardaydı. Yedek subay olarak Eskişehir'de askerliğimi yapıyordum, acemi erleri giydirip kuşatıp kıtalarına yollamakla görevli İkmâl Alayı'nda. Oraya vardığımın ikinci haftası, bir pazar günü erleri hamama götürmekle görevlendirildim. Yüzü aşkın eri hamama soktum. Halvette beklemeye başladım. Bir ara, içeriden bağrışmalar geldi kulağıma. Çok geçmedi, peştamallı bir çavuş, alı al moru mor karşıma dikildi, selâm verip esas duruşa geçerek. İçerde kavga çıkmış. Erler birbirine girmiş. Yetişin, diyordu. Daldım içeriye. Dalmamla gerisin geriye dönmem bir oldu. Bir sürü âdem baba, dal taşak, vuruşup duruyordu. Afallamıştım. Çarpılmıştım. İlk kez görüyordum, bir sürü çıplak insanı. Ama benim görünmem yetmişti. Kavga döğüş bir anda son bulmuştu. Ürkek, çekingen, sıkılgan da olsam, bir komutandım ne de olsa. Ne bileceklerdi benim irkildiğimi? Normale normal gözle bakamayacağımı?

Bizi helâya götüren tabancalı memurlar, asker ocağında, dal taşak eğitiminden geçmiş olmalıydılar. Onlara normal geliyordu, köpekler gibi, dünya âlemin gözleri önünde her çeşidinden abdest etmek. Oysa, bu konuda daha başka deneylerim olmuştu. Ama, hepsinde fire vermiştim. Daha öğrencilik yıllarımda, Paris'te hukuk doktorası yaparken, küme küme öğrencilerle birlikte, çırılçıplak röntgen muayenesinden geçmiştik. Ama, oda karanlıktı. Kolayca atlatmıştım belâyı. Sonra, 1939 sonlarında, Ankara'da 15. Devre Yedek Subay Okulu'nda bir garip olay geçmişti başımdan. Yine normalle-

şememiştim. 15. Devre öğrencileri, yepyeni bir binaya alınmıştık. Öylesine bir karasinek salgını vardı ki o günlerde, yemekhanede masalara konan, özenle pişirilmiş yemekler, bir anda sinekle kaplanıyordu. Çok geçmeden sinekler yapacaklarını yaptılar ve ben dizanteriye tutuldum. Bir sabah viziteye çıktım. Dispanser anababa günüydü. Benim gibi dizanteriye tutulanların haddi hesabı yoktu. Hastabakıcı hanımlar herkese bir oturak verip, hemen orada, herkesin gözü önünde, içlerini boşaltıp, hastalıklarının gerçekliğini ispata zorluyorlardı. Bana da bir oturak verdiler. Pantolonumu, donumu sıyırıp oturdum oturağa. Sağdan soldan bakarlar. Olacak şey değil. Oturduğum gibi kalktım biraz sonra, tertemiz oturakla. Doktor beni payladı, kaytarmacılıkla suçlayarak. Oysa, dostum Cemal Nadir'den bir tavsiye kartı vardı yanımda o doktora seslenen. Kartı vermedim. Elim kolum bağlı gerisin geri döndüm. Perhizle, yoğurtla çıktım işin içinden kendi kendime.

İşte, Emniyet'te günlerce yapamadım büyüğümü bu yüzden. Ama beşinci günü alışıverdim. Girdim hizaya. Biraz da, memurların halden anlayanlarına rasladım. O öfkeyle, hınçla, düşmanlıkla beslenmiş nice genç görevli arasında, halden anlayan, insanlıktan kopmamışları, nasıl olmuşsa olmuş, sızıvermişti araya.

Ekipler Âmirliği odasındaki günlerim, sonumun ne olacağını bilmeden, neyle suçlandığımı sorup soruşturamadan geçecekti. Tutuklandığımın ertesi günüydü. Kapıda, iri kıyım bir adam belirdi. V. Günyol bu mu? diye sordu. Evet, karşılığını alınca kaybolup gitti. Sonradan öğrendim, Sabahattin, Magdi ve Thilda az ötedeki bir odadaymışlar. Azra, karşıdaki odada, Seçkin Hanım ve başkalarıyla bir aradaymış. Bizi bir araya ge-

tirmiyorlardı mahsus. Konuşur, danışır, bize yakıştırılan suçun kanıtlarını ortadan kaldırırız diye.

Suçumuz neydi, suçum neydi bilemiyordum. Bekleyecektik. Elbet bir gün, gün ışığına çıkacaktı durum. İçimde hiç bir korku yoktu. Ama tedirgindim. Bir sabah evimden alıp getirmişlerdi beni buraya. Artık ellelerin düşmüştüm. Başa gelen çekilirdi. Ağlamak sızlamak gereksizdi. Dayanacaktım dayanabildiğim kadar. Önce, sigaraya paydos ettim. Günde bir buçuk paket bafra içen adam, hiç içmemeye karar verdi. Bu, bir direnme başlangıcıydı. Geride bıraktığım, kendi halinde alışkanlıklara paydos. Ne var yani, içme deseler içmeyecektim, yeme deseler yemeyecektim. Ezilip büzülmeyecektim. Ne yapabilirlerdi, derimi mi yüzerlerdi? Yüzsünlerdi. Zaten, başka odalarda, hem de mezar bozması hücrelerde tanıdığım gençler, öğrencilerim yatıyordu. Bense, hiç olmazsa bu odada, güneş gören, insanla dolup taşan, ilginç olaylara sahne olan bir odadaydım. Hava sıcaktı. Bunaltıcıydı. Olsundu. Değil mi ki, rahatsız da olsa, bir iskemlede oturuyordum. Hakaret görmüyordum. Beklemeliydim işin sonunu. Ama beklerken, neler olacaktı neler.

12 Mart günlerinin en zorlusu, en saçma, en hınzır dönemini yaşıyorduk. Bir pazar, hangi pazar olduğunu pek ansımıyorum, sokağa çıkma yasağı konmuştu. Evler aranıp taranacak, insanların (daha çok solcuların) düşünceleri, kitap raflarındaki eserler kanalıyla saptanıp, anarşi tohumları ortaya çıkarılacaktı. Sabahın er saatlerinde yataklarımızdan kalkıp, akşamın geç saatlerine kadar, hal geldiler ha geliyorlar, telâşı içinde bekledik durduk. Sekiz dairelik apartman halkının çoğu, benim başıma bir şeyler gelir kaygısıyla, sobalarını ateşlemiş,

yakılacak kitap varsa verin yakalım, diye kapımıza dikilmişlerdi. Kızkardeşimin evinde yatıyordum nicedir. Yattığım oda, babamdan kalan, çoğu eski türkçe kitaplarla doluydu. Bunlar arasında, her an başuçumda bulundurduğum yetmiş seksen kadar zararlı (!) kitap vardı. Komşuların bunca ilgisi karşısında kızkardeşim dayanamayıp: «Haydi abi, başına iş çıkaracak kitapları ayır, yakalım şunları,» diye tutturdu. Düşündüm. Kendi evimde değildim. Kızkardeşimin de başına iş gelmesini isteyemezdim. Peki, dedim. Başladık kitapları bir bir ayıklamaya. Bir elli altmış kitap ayırdık. Hepsi de komşu sobalarında kül oldu gitti. İçimiz rahatlamıştı. Gelsinler artık. Korkumuz yoktu. Ama gelmediler. Akşamın geç saatlerine vardık, korkulu anlar yaşayarak. Saat dokuz sularında telefon çaldı, acı acı. Minâ Urgan karşımdaydı. Evi aranıp taranmış, iki saat karakolda alıkonmuş, sonra serbest bırakılmış. Sana gelmediler mi? diye soruyor. Hayır, gelmediler, diye yanıtlıyorum. Ama burkularak. Neden yani, beni adam yerine koymadılar mı? Sonra, Sabahattin'e, Azra'ya telefon ediyorum. Onlara da uğrayan olmamış. Demek, bizleri zararsız bellemişler! Ne yapalım, kendi bilecekleri iş, deyip geçiyoruz.

Ama ben hep tedirginim. İçime doğmuş bir kez. Er geç kapımı çalıp, buyur edecekler beni Emniyet'e. Küçük el çantam hazır. Eşe dosta söylüyorum. Tutuklanırsam, ilâçlarım, uyku haplarım, kulak tıkaçlarım yanımda, diyorum. Ötesine boş veriyorum. Günler geçiyor, ses seda yok. Eli kolu serbest dolaşıyor, *Yeni Ufuklar*'a gidip geliyorum.

(Sürecek)

TONGUÇ YOLU

Sami Karaören

Yarı inançlılarla kara inançlılar birleşti mi, o ülke aydınlar için tamuya (cehenneme) döndü demektir. Şimdi ülkemiz böyle günleri yaşıyor işte. Ama, yalnız şimdi mi? Şöyle bir geriye dönüp bakın, kısa süreli umut verici aydınlık dönemler pek seyrek olarak gözükür. Gerisi hep o kara aydınlar, bilisizler elinde ezilme! İyiye, güzele, yurtsever aydınlara düşmanca davranışlar...

Ben, sizlere bu yazımda, yaşadığımız günlerin iç burkan acılığını değil, (bunu nasıl olsa hep birlikte görüp tadıyoruz) geçmişte bugünleri hazırlayan ilk karanlığın çökertilişini, o dönemi en iyi yansıtan bir betiği anımsatacağım; eğitimci, ozan ve yazar dostum Mehmet Başaran'ın *Tonguç Yolu*'nu.[1] Hem böylece bir 17 Nisan'ı daha anmış oluruz. O, ülkemizde erişilmez bir devrimci eğitim döneminin örnek kurumunu; Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Başaran gibi değerli yazar ve sanatçıların yetiştiği Köy Enstitülerini anmış, sevgimizi yenilemiş oluruz.

DEVRİMCİ GELİŞME

Atatürk'ün kurduğu genç devlet, kısa sürede inançlı eğitimcilerini bulmuş, devrimci bir eğitim ve öğretim yolunu aramaya başlamıştır. Ülkücü, çalışkan Bakanlar, yüksek düzeyde yöneticiler, şube müdürleri, birbirini iz-

---

[1] *Tonguç Yolu, Varlık Yayınları, Eylül 1974. (164 sayfa, 10 lira).*

lemektedir. Necati'ler, Reşit Galip'ler, Saffet Arıkan'lar, Kadri Törükoğlu'lar, İhsan Sungu'lar, Rüştü Uzel'ler... Ve, Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç.

Gösterisiz, gösterişsiz, geceyi gündüze katan çalışmalar... Amaç; yılların yorgunluğundan, bitkinliğinden, karabilisizliğinden kurtulmak, Atatürk'ün deyişi ile geleceğin ufkundan parlak bir güneş gibi doğacak uygar Türkiye'yi yaratmak. 40 bin köyde yaşayan köylü insanımızı işlemek, bilimden tekniğe ulaşan nitelikler, boyutlar kazandırmak! Kısacası uluslaşmak, bilinçlenmek, Batı ışığında kendimizi bulmak... Bunun için klasik orta öğretimin yanında sanat okulları, teknik okullar, yüksek meslek okulları açılır, geliştirilir, üniversitemiz yeniden düzenlenir. Bu dönemin büyük devrimci atılımları arasında halkı okur - yazar kılmak için her türlü girişim başarıya ulaştırılır. Örneğin, halk okulları, ilk öğretim seferberliği, bu aradadır.

İşte tam bu sırada araştırmalar gerçekçi ve halkçı akış içinde yerini bulur: Köy Enstitüleri düşüncesi doğar. Şimdi bu noktadan başlayarak, sevgili Başaran'ın o mutlu dönemi ve ardından gelen karainançlıların, karaaydınların ülkeyi acımasızca zindana çevirenleri anlatışına gelelim:

Başaran, önce büyük eğitimci Tonguç'u (Halkın değerlendirmesiyle Tonguç Baba'yı) yetişiş ve eğitimciliği yönünden tanıtıyor bize. Ardından Köy Enstitülerinin kuruluş ve çalışışını, yepyeni bir eğitim anlayışıyle girişilen «Kurtuluş Savaşı»nı anlatıyor: Tüm yurt düzeyi sürekli bir eğitim alanı durumuna getirilmiştir. «Devrimci eğitim imecesi»dir bu! Böylece halkımız, insanımız «doğal ve toplumsal çevreyi değiştirmekte, bunu yaparken kendisi de değişmekte»dir. Yaz - kış, tatil - ma-

til demeden sürekli çalışmaktadır; her bulunulan yer bir öğrenme, uygulama alanıdır. Yeni bir toprak düzeni gelişmesi zorunludur. Eğitim ve uyanış bu doğrultudadır. Köy, yani ülke canlandırılacaktır! Her Enstitü, ürettikleriye bin kişilik bir topluluğu yedirip içirecek, barındıracak ürteken bir güçtür. Köylü çocukları, inanılmaz yaratıcı yeteneklerini bulmakta, ortaya koymaktadır. Enstitülerin kurulduğu yerler ışıl ışıldır. Ekinsel gelişmeyle de öbür okulları kıskandıracak düzeye yükselmektedir. El becerisi yanında kafa ve ekin gelişmesi üstün düzeydedir. Bu durumsa ülkeyi yöneten sömürücü azınlığı korkutur! Evet, bu uyanışı sezen toprak ağaları ile yardakçısı yapışkanlar, kara güçler, büyük korkuya kapılmışlardır.

KORKANLARIN SALDIRISI

Bu gerilikçiler, tutucular, gelişmeyi önlemek için hemen seferber olurlar. Hasan Âli Yücel ile Hakkı Tonguç'lardan kurtulunmalı, bu uyandırıcı eğitim yok edilmeli; bu yolda çalışan yüzlerce inanmış eğitimci, öğretmenin beli kırılmalı!

Mehmet Başaran bu yüzgeri dönüşü, usta, güçlü anlatımı ile çok canlı biçimde sergiliyor. İnançsızların sırtdönüşü ürkütücüdür. Çok inanmış gözüktüğü öğretim davasını ve Köy Enstitülerini kara canavarlar yutarken İnönü seyirci kalmıştır. Şimdi bu noktayı görelim:

Yıl 1946'dır. 17 Nisan'da İnönü, yine bir Enstitüyü (Hasanoğlan Köy Enstitüsünü) ziyaret eder. Çevresindeki boz urbalı köy delikanlılarına sevgiyle bakar. Başlarını okşar onların, adlarını sorar. Güçlüdür belleği İnönü'nün. Bu adları unutmayacağını, yaşam boyu ne

yaptıklarını izleyeceğini söyler. Sıcak bir sevgi alış - verişi... Onlar, «gelmez» denen yerlerden bol suyu getirmiş, okulun önünde çeşme açılınca pırıltıyla fışkırtmışlardır.

20 Enstitü'de 16 bin 400 köy çocuğu, kurtuluş coşkunluğu ile çalışıyor, öğreniyor ve öğrendiğini yaşam'a geçiriyor! Büyük inanç içindeki ak saçlı İnönü mutluluk içinde. Ama, hayır, denge uzmanı İnönü, (şimdilerin cıbıl, zibidi politikacılarına bakarak daha fazla kötülemeye dilim varmıyor.) sandığımız değin inançlı değildir. Kolayca veriverir ödünü. İki - üç ay sonraki seçimde partisinin önemli yerleri, devrim düşmanlarının eline geçmiştir. Artık Hasan Âli Yücel, Millî Eğitim Bakanı değildir. Ve bu oluşum devrimci eğitim bakanlarının da sonudur «devr-i demokraside.» (Bu talihsizlik gittikçe artan uğursuzlukla sürüp gitmektedir.) Ve İnönü'nün de Köy Enstitülerini son ziyareti olmuştur 1946'nın 17 Nisan'ı.. Artık o, ülkücü eğitimcilere, öğrencilere arka çıkmayacaktır. Sanırım İnönü'nün ödüncülüğünün en ağırıdır bu. Köy Enstitüsü düşmanlarını iktidara getirmekte ve hiç bir sakınca görmeden bu kez de onlarla işbirliği yapmaktadır. Adını bile anmak istemiyorum, kimi Millî Eğitim Bakanı yaptığını anımsayınız!..

Büyük Meclis'te kafalar değişmiştir artık. Bu kafalardan oluşan ve önemli yerleri eline geçirmiş olan bir politikacı azınlığı ilk fırsatta Hasanoğlan'a karanlık bakışlı bir baskın verirler. Gelenler şunlardır: Yeni Meclis Başkanı Kâzım Karabekir, Başkanyardımcıları Şemsettin Günaltay, Feridun Fikri Düşünsel (Günaltay'ı da iyicene öğreniyoruz!) ve Denizli Milletvekili Kemal Cemal. Çalımlıdırlar. Bakışları soğuk ve niyetleri kötüdür. Sordukları sorular bir devlet adamına yakışır dü-

zeyde değildir. Giderek yüz kızartıcıdır bile. Tonguç Yolu'nun 33 - 43'üncü sayfaları bu yönden ibretle ve özellikle okunamya değer. Bu kişilerin çaplarının kimliklerini bundan daha iyi anlatan bir kaynak şimdilik göremedim. Hele eğitimcilerden, özellikle şube müdürü Ferit Oğuz'dan aldıkları yanıtlarla yasal durumun ve gerçek ulusçuluğun ortaya konuşu ile büsbütün çileden çıkarak gülünçleşmeleri görülmeye değer. Sağol Başaran. Ne güçlü anlatmışsın.

Kısaca şuna da değineyim. Arkadaşlarını oracıkta satan «muhbir vatandaş» kişilerin becerilerini de anlatıyor Başaran. Bu kişilerin ihbar mektuplarının ele geçirilen bir kopyasını da göstermişti bana. Şimdi bulundukları yerlere göre sanıyorum utanıyordur o kişiler. Utanması gereken yerlerde bulunuyorlar çünkü.

«1946'da iktidar olanlar, çağdaşlaşmaya giden yolu kapattılar» diyor Başaran. Devrimci eğitim imecesi sürseydi, anlıyoruz ki, bugün ona - buna el açmayan güçlü, sözü geçen, uygar bir ulus olacak, uluslar topluluğunda onurlu yerimizi alacaktık. İşte gerçek «milliyetçilik» buna derim ben. Yazıklar olsun bizi bu niteliklerden yoksun bırakanlara, bunu sürdürenlere!

ZİRAAT MARŞI

Geçen yıl, Köy Enstitüleri için TV'de geniş bir yayına hazırlanılıyordu. Dostum Hıfzı Topuz, yaptığı hazırlıktan söz açtığında kimi dostlarla birlikte ben de ona düşüncelerimi belirtmiş, girişiminde başarılar dilemiştim. Bu yapımı 17 Nisan'dan sonraki günlerde gösterebildiler TV'de nedense. Beğeni ile izledim yayını. Ama, asıl yayın süresince art ezgi (fon müziği) olarak veri-

len, yer yer de öne geçerek insanı coşkunluğa sürükleyen marş dikkatimi çekmişti. Dostlara hemen sordum. Köy Enstitülerinin unutulmaz marşı, «Ziraat Marşı»dır o dediler. Mutlulukla, kıvançla (hazla) birçok kez dinleme olanağı buldum banda alan bir arkadaştan. Dinlemeyenler varsa salık veririm, çok beğenecekler. Marşlarımızın en güzellerinden biri kuşkusuz. Sözleri Behçet Kemal Çağlar'ın, esgisi (bestesi) Adnan Saygun'un olan marş şu:

Sürer, eker, biçeriz, güvenip ötesine
Milletin her kazancı, milletin kesesine,
Toplandık baş çiftçinin, Atatürk'ün sesine,
Toprakla savaş için ziraat cephesine.
Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz
Biz yurdun öz sahibi, efendisi köylüyüz.
İnsanı insan eden ilkin bu soy, bu toprak
En yeni âletlerle en içten çalışarak.
Türk için yine yakın, dünyaya örnek olmak.
Kafa dinç, el nasırlı, gönül rahat, alın ak.
Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz
Biz yurdun öz sahibi, efendisi köylüyüz.
Kuracağız öz yurtta dirliği düzenliği
Yıkıyor engelleri ulus egemenliği
Görsün köyler rahatlığı, bolluğu, şenliği,
Bizimdir o yenilmek bilmeyen Türk benliği.
Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz
Biz yurdun öz sahibi, efendisi köylüyüz.

Sabahları erkenden bütün Enstitülerde binlerce köylü çocuğunun bu marşı söyleyerek işe, çalışmaya

koyulmalarını gören ağa yanlıları sözcü kesilerek oradaki bir Enstitü yöneticisine sormuşlar: «Bu boz urbalı öğrenciler her sabah böyle hep bir ağızdan söyler mi mu marşı?» «Evet,» yanıtını alınca, «Tonguç müthiş bir güç. Bu uyanma korkunç!..» diye söylenmişler.

Türkiye geri kalmış, bağımsızlığını yitirmiş, umurlarında mı? Kimse uyanmasın, sömürsünler ülkeyi, bir onlar yaşasın, istedikleri bu! Ama bu korktukları gerçekleşecek ve sonunda ülkemiz yücelirken, halkımız mutlu olacak. Bundan korkanlar şu marşı da anımsamalıdırlar. (Söz, Cemal Yeşil, ezgi Musa Süreyya):

Başka bir aşk istemez, aşkınla çarpan kalbimiz
Ey vatan, gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.
Gül ki sen, neşenle gülsün ay, güneş, toprak, deniz.
Ey vatan, gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz.

o

ON YEDİ BİN BASAN, ELDEN DÜŞÜRÜLMEYEN BİR DERGİ

M. Başaran

KÖY ENSTİTÜLERİ DERGİSİ'nin ilk sayısı Ocak 1945 tarihli. Hasanoğlan Köy Enstitüsü tarafından yılda dört sayı olarak çıkarılıyor. Yazarları, 20 Enstitünün, Yüksek Köy Enstitüsünün öğrencileri. Yüksek Kısım Dergi Kolu, Metinlerle Batı Edebiyatı öğretmenleri Sabahattin Eyuboğlu'nun kılavuzluğunda, gelen yazıları inceliyor, yayımlanacakları seçiyor.

Dergi: «Köy İncelemeleri», «Enstitü Çalışmaları», «Haberler» olmak üzere üç bölüm. İlk bölümde bilimsel incelemler yer alıyor; toplumsal yapımıza, insanımıza, o güne değin günışığına çıkarılmamış gerçeklerimize eğilen incelemeler bunlar. Yazınımızın tanımadığı özle yüklü anılar, şiirler, öyküler, değerlendirmeler «Enstitü Çalışmaları» bölümünde. Garip akımının, küçük adamın sevinçlerini, kaygılarını, konuşma dilini, «Nasır»ı şiire getirmeğe çalıştıkları dönemde «parça parça elleri, yarık tabanları, yarım çarığı, açlığı, ter kokuları, tezek kokularıyle» «KÖYLÜ»nün kendisi giriyor yazınımıza. Öyle ki, Enstitüleri yıkma döneminde derginin hemen her yazısından tedirgin olduklarını ortaya koyuyor egemenler, ne ortaya koyması, Hasan Ali - Kenan Öner davasında ayrı ayrı hesabını soruyor herbirinden.

Haberler bölümü, üç aylık süre içinde yirmi köy enstitüsünde yapılan işleri, olup bitenleri yansıtıyor. Gerçek yaşamla içiçe dergi. Ve on yedi bin basılıyor. Okuyucuları, izleyicileri yürütülen devrimci eğitim imece-

sini kanında canında duyuyor; yepyeni bir mayalanma oluyor kafalarda, yüreklerde...

Değerli bilim adamımız sayın Velidedeoğlu, «Baltalanan Bir Kalkınma Hamlesi» adlı yazısında bakınız ne diyor: «Köy Enstitüleri Dergisi'nin 1945'de yayımlanmış olan birinci cildinin sahife toplamı 623'tür. Bugün hiç bir okulda, lisede, hattâ üniversitelerin fakültelerinde bir tek yıl içinde bu ölçüde bir dergi çıkmamaktadır. Bu derginin asıl değeri, yaprak sayısının çokluğunda yani niceliğinde değil, içindeki yazı, etüt, inceleme, hikâye ve şiirlerin niteliğindedir.» «Derginin dört sayılık 1945 cildinde yer alan ciddî araştırma, inceleme ve tercümelerden bazılarının sadece başlıkları gözden geçirilirse, o yıllarda fikir ve bilim hayatımızda Köy Enstitülerinin yaptığı katkı kendiliğinden meydana çıkar. Başlıklar şunlardır: Birinci sayıda: Hasanoğlan Köyü ile ilgili Tarihî Belgeler, Hasanoğlan, Üregil, Araplar Köyü'nün Aralık Bitkileri, Çukurova'da Toprak ve Müstahsil Durumu, Bakırçayı Vadisindeki Beş Köyde Ziraat İşletmesi, Bozkır ve Söğüt Kültürü, Çekirge (tercüme). İkinci sayıda: Köye Göre Çeyizin Toplumsal Anlamı, Foça Çiftliğinin Foça Köyü Üzerinde Sosyal Etkileri, Masallar Nasıl Derlenmeli, Köyde Tedavi ve İlâçları Nasıldır, Toprak Meselesi, Yüksek Köy Enstitüsünde İç Süslemeciliği. Üçüncü sayıda: Arsız Otlar, Macar Köyü'nde Bir Aile, Kızılcahamam'da Bir Botanik Gezisi, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Heykel ve Mulaj İşleri, Bir Doğu Köyünde. Dördüncü sayıda: İbi Köyü'nde Ödünçleme, Sarap Köyü'nde Çerçilik, Bir Müzik Denemesi. Kan Gütme, Toprak Meselesi, Vitaminli Besinler, Patates Hastalıkları (tercüme), Tabiat Kanunları (tercüme). Bunlar derginin birinci cildindeki 123 inceleme, etüt, makale, şiir,

hikâye ve tercümeden seçilmiş birkaç başlıktır.» (CUMHURİYET, Nisan 1967)

Sayın Velidedeoğlu'nun belki de göremediği ikinci cildin ilk iki sayısı bir arada yayımlanıyor, 192 sayfa. 56 yaşı var içinde. Gelişim çizgisinde daha olgun bir düzeye varıyor dergi. Ne yazık ki yıl 1946'dır ve başlayan biçimsel demokrasidir. Enstitülerin başına gelen, derginin de başına geliyor.

İlk sayıya bir önyazı yazan Hasan Ali: «Gönlümün duru dileği olarak söylüyorum; bu dergi, köy enstitülerinde okuyan ve köydeki kardeşlerini milyonluk bir kitle olarak okutup yetiştirecek olan yeni bir çağdaşlar kafilesinin, ülkü yolunda buluşma yeri olsun,» diyor ve ekliyor. «Ne için yaşadığımızı bilmek. Fikirlerin en gücü. Başı ve sonu. İşte ülkü budur.», «Gözüpek, yüreği yumuşak olmak, doğruyu kuşun ötmesi gibi sıkıntısız söyleyebilmek. Tabiatın yok ettiği anda cemiyetteki varlığının en yükseğine varmak. İnanmayanları inandırmak. Küsmeden, kızmadan sapıkları yola getirmek; uyuyanları uyandırmak. İğrenmeden, kirlileri temizlemek...»

Derginin altı sayısı boyunca; yeni bir çağdaşlar kafilesinin, niçin yaşadıklarını bilenlerin, doğruyu kuşun ötüşünce sıkıntısız söyleyenlerin, uyuyanları uyandırmağa, kirlileri iğrenmeden temizlemeğe çalışanların ayak seslerini, yürek vuruşlarını duyuyor, toprağımızda pişen kafa ve gönül ürünlerini buluyoruz. Türk yazınında halklaşmanın gürbüz bir mayalanmasıdır bu...

Daha ilk sayının yazılarında çarpıcı bir özle karşılaşıyoruz; o günlere değin ikinci üçüncü elden verilmeğe çalışılan «köy gerçeği» kaynağında dile getirlmeğe başlanıyor Köy Enstitüleri programı: (1942) «Yazma çalış-

malarında güdülecek amaç, talebenin kendi anlayış ve anlatış özelliklerini muhafaza ederek açık, düzgün ve özentisiz bir ifade ile yazmalarını sağlamak olmalıdır. Köy Enstitülerine gelen talebe ekseriyetle gördüğünü, düşündüğünü, ve bildiğini eksiksiz ve fazlasız anlatmağa o kadar alışkındır ki bu meziyetlerini korumağa çalışmak başlıbaşına bir yazı terbiyesi olacaktır; çünkü eksiksiz ve fazlasız ifade, yazı sanatının en üstün mertebesidir.» diyordu. Enstitülerin yarattığı «tabanda yeniden doğuş» kımıltısını yansıtan yazılarda yazarların, ozanların kendi anlayış ve özelliklerini koruduklarını, açık, düzgün, özentisiz bir anlatım yolu tuttuklarını görüyoruz.

İkinci sayıdaki bir haberden, birinci sayının yazılarının «inceleyerek okumayı sağlama» amacıyla didik didik edildiğini öğreniyoruz. Yüksek kısım birinci sınıf öğrencileri «Yazıda disiplin, dil sadeliği, gerçeğe dayanmak ve sonuca varmak, denmek isteneni —konunun gerektirdiğince— duru ve akıcı olarak söylemek, yaşamımızda yeri olmak...» niteliklerini arayarak yapmış değerlendirmelerini. En beğendikleri yazıları 30'ar bakanlık klasiği ile armağanlamışlar. Sonradan müfettişlerin ardına düştükleri, «Yeter», «Soru» adlı şiirler, «Tanrı» adlı kitap tanıtması, «Aç Harmanı» adlı anı da yer almaktadır. Başaran, Talip Apaydın, Ali Dündar, Osman Darıcı, Hüseyin Sezgin, Haşim Kanar, Turan Aydoğan, daha sonra Tahir Baykurt (Fakir Baykurt) en çok rastlanan imzalar. Son sayıda Tufan Mahmut Makal'ın (Mahmut Makal) Kör Mehmet adlı bir şiiri var.

Üçüncü sayıda, üzerinde duramadığımız yazıların yanında ilginç bir imece çalışması var: Hasanoğlan Köy Enstitüsü 4/A Kümesinin yazdığı BİZİM KÖY oyunu.

Konservatuar 1945 yazında, T. Wilde'in Bizim Şehir'ini oynuyor açık hava tiyatrosunda. 4/A aynı teknikle, başarıyla Bizim Köy oyununu yazıp oynuyor. Enstitülerde oynanabilecek nitelikte olduğu için yayımlıyor dergi.

Halk kaynağından derlenenlerin, ya da yazılanların yeni bir yoğurumuyla karşılaşıyorduz dördüncü sayıda: Şevki Aydın, üç halk türküsünü klasik armoniye bağlı kalmayarak, karışık koro için, bir okul şarkısını da tamamen klasik olarak armonize etmiştir. Bunlardan başka bestelediği «Pınar» adlı bir lied, Bir Müzik Denemesi adıyla sunulmaktadır. Yüksek Kısmın çeşitli kollarında, kolun özelliğine göre başka denemeler de yapıldığını öğreniyoruz. Bir de tercüme bölümü var bu sayıda. Çevirmenler: İsa Öztürk, Rıza Dönmez, Mehmet Cihangir, Rasim Köktürk, N. Başkaya.

Sonradan hayli yankıları olan Laski'nin Demokrasi ve Sosyalizm adlı kitabının geniş tanıtımı, daha önce yayımlanmış iki yazının eleştirisi yine bu sayıda yer alıyor. Dergi çalışmasının bir başka girişimini öğreniyoruz «Haberler» bölümünden: Hafta Konuşmaları. İşte ilk iki ayda ele alınan konular ve konuşmacılar:

Demokrasi ve Sosyalizm
M. Şükrü Koç: (Kontrandü), Y. K. Ens. Öğrencisi

Yeni Dünya (Huxley)
Bekir Semerci: (Kontrandü), Y. K. Ens. Öğrencisi

Freudizm
İsa Öztürk: Konferans, Y. K. Ens. Öğrencisi

Felsefe Nedir?
Y. Kâzım Köni: Konferans, Y. K. Ens. Ruhbilim Öğ.

Milliyetçilik, Laiklik, İnkılâpçılık
E. Ziya Karal: Konferans, D. T. C. Fakültesi Dekanı

İnsanlığın Kurtuluşu
Haşim Kenar: Kitap Tanıtımı, Y. K. Ens. Öğrencisi

Tiyatronun Önemi ve İrlanda Tiyatrosu
Saffet Korkut: Y. K. Ens. Öğretmeni

Sayıları izledikçe, derginin bir köy enstitüsü gibi çalıştığını görüyoruz. Birarada yayımlanan V. VI. sayıda yeni bir işe daha girişiliyor: Kitap öğütleme. Bundan böyle her sayıda «on kitap» öğütleneceği bildiriliyor. Seçme, Dergi Kolunca oluşturulan bir seminer kurulunca yapılacak. İlk olarak V. sınıflara Cimri, Vişne Bahçesi, IV. sınıflara Ana, Şahika, III. sınıflara Baraga'nın Dikenleri, Dubrovski, II. sınıflara Öldüren Kutup, Guliver'in Seyahatleri, I. sınıflara Robenson Kruzoe incelenerek öğütleniyor. Ayrıca Özet, Tahlil ve Tenkit Komisyonunun çalışmaları veriliyor:

«Köy Enstitüleri öğrencileri dergimizi en çok okuyanlar arasındadır. Enstitü idarecileri okuma, yazma, anlama ve tenkit ettirme bakımından öğrencilerin seviyelerini tanımak amaciyle dergimizdeki yazılardan özet, tahlil ve tenkitler yaptırırlar, bize gönderirler. Komisyonumuz bu yazıları inceler bir rapor halinde sonuçları yayınlar. Aşağıdaki raporda 800 yazıyla ilgili sonuçları bulacaksınız.»

Bu rapordan başka hafta konuşmalarından ikisinin metni yayınlanıyor bu sayıda: Alaturka, Alafranga ve Halk Müziği (Şükrü Arseven), Freudizm (İsa Öztürk). Okuyanları bugün de aydınlatacak nitelikte çalışmalar.

Ne diyordu Tonguç: «Köy Enstitülerinde yetiştirilen çocuklar iskolastiğe köle olmaktan kurtarılmağa uğraşılmıştır. Onların kültürleri cilâ şeklinde ezberlenerek benimsenmiş bilgi değil, iş içinde, iş vasıtasıyle öğrenilen gerçek ve öz bilgidir.» Bu anlayışla eğitilenlerin, yeni bir çağdaşlar kafilesinin ilk çıkışıdır KÖY ENSTİTÜLERİ DERGİSİ. İncelemeciler için özgün bir kaynaktır. Ceyhun Atuf Kansu'nun deyimiyle «Halka eğilen bir eğitimden neler çıkabileceğini» açıkça gösteren belgedir.

o

BİZE GELEN ESERLER

o *Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi.* Fasikül: 1, 2, 3, 4, 5 çıktı. Her fasikül 10 TL. Gelişim Yayınları, İst. 1976. Şafak sokak. 12 Nişantaş, İstanbul.

o *Varoluşçu Felsefe:* Paul Foulqué. Çeviren: Yakup Şahan. Gelişim Yayınları, No: 39. İst. 1976. 10 TL.

o *Teknikler Tarihi:* Pierre Ducassé. Çeviren: Turhan Düveren. Gelişim Yayınları, No: 40. İst. 1976. 10 TL.

o *Sanayileşme ve Türkiye* (100 Soruda): Özlem Özgür, Gerçek Yayınevi, No: 48, İstanbul 1976. 25 TL.

FİKRET OTYAM'A MEKTUBUMDUR

Suat Taşer

Fikret can,

İzmir'den, yağmurlu bir Mart gecesinin ortasından, «Arkadaşım Orhan Kemal» kitabının içinden, sızlak burunlu, ıslak gözlü, özlemle yoğurulmuş, sevgilerle dokunmuş kocaman bir merhaba!

Buram buram arkadaşlık tüten kitabını ancak yeni okuyabildim. Bitirdiğim güzel sancılı gecenin sabahında da oturup sana bu mektubu yazmaya koyuldum.

Her şeyden önce, şu çileli, başına gelmedik kalmayan şu kara yazgılı *arkadaş* sözcüğünü, bunca kirleriyle pisliklerinden arındırıp yücelttiğin için alnından şappadak öpmek isterim. —Bu uğurda Yılmaz Güney'in gösterdiği o namuslu çabayı da seninkinin yanına koyuyorum.—

Bilirsin, *arkadaş canlısı* diye bir deyim vardır; çoğu zaman ayaküstü söyler ya da dinler geçeriz, gerçek anlamının derinliği ve kapsamı üzerinde düşünmeyiz, gereksinme duymayız buna. Arkadaşlıklardan yakınmalarımızın bitip tükenmezliği de, sanırım, buradan gelir. Kendi benliğimizin ve bencilliğimizin sınırları içinde yaptığımız hesaplaşmalarda hep kendimiz haklı, hep başkaları haksız çıkar. Neyse, bu noktayı fazla eşelemeyelim; ola ki, altından çapanoğlu çıka..

Gene bildiğin igibi, arkadaş sözcüğünün anlamdaşı, dost'tur. Dost elinden yüreği yaralanmayan ise, ya doğmamıştır, ya da yaşamamıştır. Pir Sultan'dan kalk, öteki halk ozanlarımıza uğra, türkülerimizden geç, Âşık Vey-

sel'e kadar gel, bana hak vereceksin. İşte, kanıtlarımdan rasgele birkaçı:

Gün akşam oldu, bir dost bulamadım
o
Dost elinden yarelendi yüreğim
o
İlle dostun gülü yareler beni
o
Dost dost diye nicesine sarıldım

Bu dizelere yüklü çağrışımlarla kendi deneylerimin eşliğinde «Arkadaşım Orhan Kemal»i okurken, ikide bir burnumun direğini sızlattın, gözlerimi yaşarttın Fikret. Bu nedenle, *arkadaş* sözcüğünün derinliklerinde gizlenmiş olan dürüstlüğü, özgeçiyi, anlayışı, hoşgörüyü, bağlılığı olanca değerleriyle yüze çıkardığın için seni ne kadar övsem azdır. Biliyorum, benim övgümle ne boyun uzayacak, ne de kilon artacak! Üstelik buna hiç mi hiç gereksinimin de yok. Çünkü bugüne bugün, yazarlık evrenimizde at koşturan üç kâğıtçılar arasında kaleminin namusunu koruyan sayılı kişilerden birisin. Gene de ben seni —arkadaşlığın yürürlükte ve geçerlikteki her türlü çıkar oyunlarının, aldatmacalarının ötesinde— övmek istiyorum. Sen: kalemi, fırçası, sesalma makinesiyle tastamam ve tıpatıp bir *arkadaş canlısı*'sın. Ben seni böyle bildim, resimlerinde ve fotoğraflarında böyle gördüm, kitaplarında seni böyle okudum.

Sen: insanlık, sanatçılık, yazarlık, gazetecilik serüveninde —daha doğrusu savaşında—, Arthur Miller'in *Satıcının Ölümü* adlı oyunundaki şu cümleyi doğrulayansın: «O, kendisi için hiç bir şey istemiyordu.»

Burjuva - kapitalist sömürü düzeninin ezici baskıları altında, namuslu bir sanatçının, ezilenden, sömürülenden yana yürüttüğü yiğitçe savaşın perde arkasını bütün insancıl boyutlariyle sergileyen «Arkadaşım Orhan Kemal» kitabın, şu yaşadığımız kirli ortamda büyük anlam ve önem taşımaktadır. Sana yazdığı mektuplarından birinde ne diyor Orhan Kemal:

«... Şu satırları yazarken makinemin başında hırsımdan ağlamamak için kendimi zor tutuyorum. Günümüzün, çağımızın insanı patlatacak atmosferini romanlarına —hiç olmazsa— konu almayan, almasını beceremeyen, bu beceriksizliğini idrak etmeyen, topyekûn savaşa atılmayan aydının, aydınların suratına... İtoğlu itler.. Lâf ebeliğinden, şekil varyasyonlarından, ucuz ün peşinde koşmaktan öte bir b.. yedikleri yok. Yaşadıkları devirden, günlerden kaçıyorlar. Mazi, mazi.. Bunu anlamayan, anlamak istemeyen eleştirmenlerin de suratlarına.... Roman, hikâye sözünden, şiir sözünden nefret ediyorum. Partilerin çekişmesi en küçük, en kısır, en zavallı köye kadar girmişken, partiler memleket çapında didişirlerken, yeni, eski şâirler, hikâyeciler, romancılar ıvır zıvırla meşgul. Yaşadığımız çağın toplumsal gerçekleri edebiyatımızdan çıkarıldı. Ulan şu Ataç ne kadar piç fırlatmış ortaya!»[1]

Arkadaş canlısı canım Fikret!

Seni, kitabını, Cumhuriyet gazetesindeki yazılarını bir kez daha sevdiğimi ilân eder, özlemli sevgilerimle sarılır öperim.

Kalemine kuvvet, arkadaşım Fikret!

---

[1] *Fikret Otyam, Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları, Sayfa, 165, E Yayınları.*

YAZARLIK SERÜVENLERİ

Sezer Tansuğ

Gazetelerin sanata ve sanatçıya şu açılış bolluğunda, nerede yazıyorsun, diye soranların, hangi gazete demek istedikleri gibi bir izlenim edinmeye başladım. Cansıkıcı bir soru. Çünkü zorlanmamış doğal ilişkiler ötesinde herhangi bir gazeteye yazı yazmanın bence hiç bir anlamı yoktur öteden beri. Gazeteleri sanata ve sanatçıya açılma, kitleye bu türden haberleri iletme çabaları yolunda küçümsediğim sanılmasın, ama önemsediğim de sanılmasın. Gazetelerin ya da gazete eklerinin sanata yönelen kesimleri bana çoğunluk kasvet verir. Üstelik bu sayfaların ya da eklerin, aylık dergilerden biraz daha kalabalık bir kitleye seslendiklerini hesaba katsak bile sanatı kavramak, onu kendi yaşamına maletmek yolunda, bu kitlece hafif palazlanmayı statik bir şartlandırmadan öteye götürmediği de gerçektir. Sonra anladığım kadarınca gazeteler ve ekleri bu soruna kendi klikleşmiş çevreleri içinde yanaşıyorlar. Benim zorlanmamış, doğal ilişkiler dediğimden fazla bir şeydir bu da. Çünkü klikleşme sorununun altında daima bazı ince hesaplar yatar, sanırım bazı yayınevlerinin satış sorunları da bu olayın içine inceden inceye karışır. Bir de bazı gazetelerin uzman titirleriyle bu sorunlara yaklaşma hesapları vardır, ki bu da ayrı bir kasvet konusudur. Olayları izlemekle görevlendirilmiş muhabir yazar tiplerle bu uzman tipler arasında bir kalite hısımlığı bile görülebilir.

Sözgelişi uzman tip deyince aklıma son zamanlarda bir gazetede sanat kritikleri yazan estetik profesörü

takıldı. Yazdıklarına komik bir bilimsel - nesnel hava vermeye çalıştığını gördükçe kendimi zor tutuyorum gülmemek için. Şu edebiyat fakültesi profesörlerinden pek çoğuna, biraz daha sorumlu bir ülkede, yemin ederim lise hocalığı bile yaptırmazlar, ama işte Türkiyedeyiz efendim, aldırmayacaksın.

Sen kendi işine bak, edebiyata bulaşma, diyenler olabilir. Olabilir elbet ama, ah neden edebiyat eleştirisine girişmiyorsun da sahtekârların yüzlerinden maskelerini almıyorsun, diyenler de var. Bana, şu cıvık tiyatro alanının senin gibi bir eleştirmene ihtiyacı var, diyenler bile olmuştur.

Kıyıda köşedeki sergi olaylarına değinmekle yetinmek dururken, koca koca aptal kitaplar devirip, kaşarlanmış sahne erbabına bakıp bakıp eleştiri fındıkçılığına mı başlayacağım, Allah göstermesin. İşin yanlışı beni eleştirmen sanmalarından geliyor. Öyle ciddî bir adam değilim ben. Bir türde yazılar yazıyorum ve bunlarda kendi yazar ayaklarımı deniyorum, hattâ işin içine bazı poetik imge figürleri bile katıyorum. Peki senin amacın ne diyeceksiniz, kendimi kadınlara beğendirip sevdirmek istiyorum, diyeceğim. Hiç başarabildin mi bunu derseniz hayır derim ve bu da cins ve soylu bir yazar olduğumu kanıtlar. Zaten Allah, hiç bir kadını, beni beğenip sevmek yanlışlığına düşürmesin.

Bari biraz sergilerden söz edeyim, hazır yazının başına oturmuşken. Birazcık sosyal bir faaliyet olsun diye yeni açılan bir galerinin sözcülüğünü, yapıtların seçiciliğini filân yüklendim bu mevsim. Bir süre sergileme işleri rayında gitti denebilir. Hattâ rayında gitmekten de fazla söz konusu galeride çağdaş Türk sanatının iki ustası Neşet Günal ile Melike Abasıyanık Kurtiç'in ya-

pıtları da sergilenme sorunlarının üstesinden geldi ve seyreden millette saygınlıklarını kazandı. (Bu arada ilâve etmek istediğim bir nokta, Melike Kurtiç'in eski Anadolu biçimlerini en ufak bir tekrar ya da çarpıtma yanlışına düşmeden Anadolu duyarlığı ve ruhunu gerçek anlamda çağdaş Türk sanatına maledebilen yeni bir aşamanın kilit taşını oluşturduğu bir değer ortaya koymadır. Bu değerin toprak malzemeyle ilintisi de sanırım bir raslantı değildir.) Bunun ötesinde yapıtlarını sergileyen diğer sanatçılar çoğunlukla çağdaş biçim sorunlarını, belli bir kökeni olan çağdaş ilgileri yapıtlarında yansıttılar. Aynı galeride Türk resminin en hatırı sayılır ustalarından biri olan Nuri İyem de resimlerini sergileyecek. Ancak bu arada tümüyle irademin, bilgimin ve özel, kademeli bir nitelik bütünlüğü sağlama isteğimin dışında aynı galerinin (düşünün) beni bile skandalize eden bir heykel sergisi çağrısıyla karşılaştım. Henüz akademi öğrencisi genç bir kız çağrı kartonu üstüne bir yapıtıyla birlikte öyle bir fotoğrafını bastırmıştı ki şirazenin çirkin bir şekilde aşıldığını farkettim. Galeri sahibi bu serginin iptal edilmesi tavsiyemi kabule yanaşmadı, günahı kendi boynunadır.

Şişli'de açılan Galeri Antiquaire'in sahibi haklı olarak malî sorunlardan yakınıyor, galeriler arasında bir işbirliğinin gerektiğini savunuyor, böylece galerilerin eşit bir değer sistemi içinde sanatçıların yapıtlarını sergilemede eşit haklara sahip olmaları gerektiğinden söz ediyordu. Pek yabana atılacak bir fikir değil belki de. Hattâ her sergi mevsimi başında yayınlanacak bir sirkülerde hangi sanatçının, hangi süre içinde, hangi galeride sergisini açacağının bilinebileceğini de ekliyor bu düşüncesine.

Gürol Sözen'in çoğunlukla Kurtuluş Savaşı temalarını işlediği, belli bir hareket duyarlığı peşinde fırça süvariliği ettiği sergisi başarıdan yoksun değildi elbet. Gürol Sözen sanat tarihi çıkışlı, resimde yoğun çabası olan, biraz «trükaj» yolundan da olsa resimsel bir kurtuluşa kavuşmayı amaçlayan sebatlı bir yöntem izliyor. Suluboya lekelerinden oluşan temalarında zen budistlerinden Picassovari İspanyol passionatasına dek çıktığı uzun yolculukta kağnı aracını seçmiş olması işin ilginç yanıdır. Bütün o resimsel kurtuluş sabırsızlığının aracın lâgar oluşuna bir tepki diye yorumlanması mümkün. Bu sözlerim, olanakları zorlama yolunda bir sanatçının dinamik bir hamle izinde olduğu biçiminde ele alınmalı, bir yergi ya da alay olarak değil.

Yukarıda sözcülüğünden, seçiciliğinden söz ettiğim Galeri Baraz'da Şâir İlhan Berk'in ilginç, erotik (ama adamakıllı fantezi cinsinden erotik) desenleri sergilendi. Şiirindekine eş çizgi hünerleri de var şâirin. Bir zamanlar hele şunlara bak, el ve sözcük maharetiyle Avrupalılarla bilek yarıştırıyorlar, oysa şunun şurasında bir elli yıllık geçmişimiz ya var, ya yok diye yazmıştım batı alfabesini kullanmakta. Hem yazılar yazıyorlar, hem çizgiler çiziyorlar, sizi mukallitler sizi diye bir hayli giriştiğim o yazıda Y. Arslan'a da, İlhan Berk'e de, Ferit Edgü'ye de yüklenmiştim. Ben belli olmam, papaza kızar orucu bozarım, sonra da tutar, kendini Fransız diye yutturan çıfıt melezi bir yahudiyi müslüman diye bağrıma basarım.

NEDİM GÜRSEL'LE KONUŞMA

Doğan Hızlan

Okurunuzun hikâyenize nasıl bakmasını isterdiniz?

Konuşmaya böyle bir soruyla başlamanızı beklemiyordum doğrusu. Biliyorsunuz bu gibi soruşturmalarda genellikle yazarın kişiliğine ve karşılaştığı sorunların, içinde bulunduğu durumun tartışılmasına öncelik tanınır. Önce yazarın yaşamı, yapıtın yaratılma süreci, sonra da metnin kendi öz gerçeği —içeriğine ya da biçimine değgin özellikler, getirdiği sorunsal (eğer varsa!) v.b— sözkonusu edilir. Ancak bütün bunlar iyi kötü irdelendikten sonra okura gelir sıra. Biz bu süreci tersinden izleyelim.

Okurun, öykülerime hazırlıklı yaklaşmasını, elindeki kitabın en azından bir emeğin, ama daha önemlisi belli bir dünya görüşünün ürünü olduğunu bilmesini dilerim. Sözkonusu dünya görüşü —marxçılık— güncel politika düzeyinde değil, öykülerimin getirmeye çalıştığı genel sorunsalı ele alışta, toplum - birey ilişkilerini yansıtan diyalektik uygulamada aranmalıdır. Okurun elindeki kitap, herşeyden önce bir edebiyat yapıtı olduğuna göre, yalnızca bir dünya görüşüne değil aynı zamanda belli bir yazı anlayışına da dayanmalı, bu anlayışın getirdiği çağdaş tutuma ters düşmemelidir. Yazı anlayışımın edebiyatımızda alışılagelmiş gerçekçiliği zorlayan, algılarımızı bütün karmaşıklığıyla yansıtmaya, kimi zaman nesneler düzenini değiştirmeye yönelen bir yazarlık ediminden kaynaklandığını söyleyebilirim. Okurun kitabımın ilk bölümündeki öykülerin dünyasına da-

ya kolay girebileceğini, çoğu kez küçük bir çocuğun nesneler ve insanlarla kurduğu ilişkileri anlatan bu öykülerin şiirsel, büyülü havasını kolaylıkla seveceğini sanıyorum. İkinci bölümdeyse duyarlıktan çok düşünceye ağırlık veren, hem kurgusal anlatım hem de bilinçaltı öğeleriyle yüklü iki uzun metin yer alıyor. 12 Martla yoğunlaşan toplumsal sarsıntının küçük burjuva aydınlarında bıraktığı izleri, derin yaraları ve iç dünyalarının karmaşasını konu edinen bu metinlerin ilk okuyuşta kendilerini ele vermeyeceklerini, okura direneceklerini biliyorum. Ama her metnin bir değil birçok açıdan okunmasının mümkün olabileceğini de gözden ırak tutmamalı. Bir bakıma her yapıt, eğer reçete değilse, değişik düzeylerde okunabilirliğinin çoğalttığı, zenginleştirdiği anlamlar ve güzellikler bütünüdür. Kendi yaratısı da olsa bir yazar yapıtındaki güzelliklerin, anlam olanaklarının tümüne sahip çıkamaz. Okurun yaratıcılığı da bu noktada başlar sanıyorum. Buna bağlı bir başka sorun daha var : okurun yazarı etkileyip değiştirmesi.

Türkiye'de özellikle son yıllarda çoğu eleştirmenimizi, hattâ yazarlarımızı da aşan bir okur kitlesinin yetişmekte olduğunu görmezden gelemeyiz. Sayıca az da olsa bu nitelikteki okurlar ister istemez yazarı etkileyecek, onu uyaracaktır. Yakında dergilerdeki «edebiyat incelemeleri»ni kat kat aşan okur mektuplarına raslarsak şaşmayalım! Okumanın eğlence ve vakit geçirme aracı değil bir öğrenme, değerlendirme hattâ yaratma süreci olduğu gün geçtikçe daha iyi anlaşılıyor. Yanlış anımsamıyorsam «Kötü Okuyucu ve Edebiyat» adlı yazısında Mehmet H. Doğan da bu soruna değiniyor, okurun —ama elindeki kitaba, bir filme yarısında girer gibi başlamayan *iyi* okurun— yazarı etkileyebileceğini öne sü-

rüyordu. Diyeceğim, *Uzun Sürmüş Bir Yaz* onu okuyarak yeniden yaratacak, değişik biçimlerde yorumlayacak bilinçli ve hazırlıklı bir okur kitlesinin malı sayılır artık, benim değil. Öykülerim yayımlandığına göre yazarla yazı arasındaki ilişki yani kendi bilincimle dışımdaki beyaz kâğıda yazdığım sözcükler arasındaki ilişki, metinle okur arasındaki yaratıcı alış-verişe dönüşmüş demektir.

Diğer hikâyelerinizle uzun hikâyeniz Akarsu *arasında bir karşılaştırma —anlatım, içerik, hikâyenin öğeleri, v.b.— yapsanız ne gibi sonuçlara varırdınız?*

Yukarda kitabımın ikinci bölümünü oluşturan iki uzun öykünün ortak içeriğine kısaca değinmiştim. Bunlardan ilki «Köprüaltı» başlığını taşıyor, ikincisiyse «Akarsu». «Akarsu»yla kitaptaki öbür öyküleri karşılaştırabilmem için tümünü teker teker ele almam gerekirdi. Oysa yerimiz sınırlı. Bu nedenle «Akarsu»'nun yapısıyla ilgili bazı özellikleri açıklayayım.

Yüz sayfa kadar tutan bu metni her parçası ayrı renkte mozaiklerden oluşan bir çağdaş fresk gibi düşündüm. Kimi yerleri zaman aşımına uğrayıp silinmiş, kimi yerleri boş bırakılmış, kimi yerleriyse daha canlı, daha özenle yapılmış bir fresk. Küçük burjuva aydınlarının baskı döneminde somutlaşan çelişkilerini bu yapıya uyarlamak için yalnızca dış gözlemlerle yetinmek, bir ya da birkaç olayı anlatma doyurucu olmayacaktı. Ayrı toplumsal sınıflardan gelmekle birlikte aynı bilinci, aynı duyarlığı taşıyan insanların karmaşık dünyalarını ayrı zaman ve mekânlarda ele alıp üst üste koymayı, yani bir çeşit film kurgusu yapmayı denedim. Böylece acı bir tarihsel dönemin tek değil birçok kesiti, bu kesitlerin bilince ve bilinçaltına yansımış öznel yorumları çıktı or-

taya. Umutsuzluk, dirençle kaçış, ölümle yaşam karşıtlıkları içiçe gelişerek freskin dayandığı duvarı oluşturdular. Mozaiklerin rengiyse, uzun sürmüş bir yaz imgesinin getirdiği ölüm temasıyla şiddetli bir depremin yıktığı bilinçlerin karışımından elde edildi. Doğrusu oldukça umutsuz, karamsar, ama bence o dönemi en sahici yanıyla yansıtan bir renk oldu bu. «Akarsu»da beş bölüm var. Bu beş bölüm bir bütünü, yani freskin bütün yüzeyini kaplayan metinlerden oluşuyor. «Akarsu»yu yazarken yeni anlatım olanaklarından olduğu kadar alışılmış yöntemlerden; günlük, mektup, gazete - televizyon haberleri, v.b. gibi okur yönünden «dolaysız» sayılabilecek araçlardan da yararlandım. Kurmaya çalıştığım yapının bazı tuğlalarını isteyerek eksik bıraktığımı da söylemeliyim. Biliyorsunuz bakışım (simetri) yalnızca yapılarda değil duvar süslerinde bile kullanılmıyor artık. Böyle bir çabanın okurlarca nasıl karşılanacağını çok merak ediyorum. Eleştirmenler de ilgisiz kalmaz umarım.

Yazı sanatının iki yöntemi alegori ve simgeyi kullanışınızdaki amacı, özelliği açıklar mısınız?

Uzun Sürmüş Bir Yaz'da yer alan öykülerin tümünde olmasa bile bir çoğunda simge ve iğretileme (alegori) öğeleri var. Yazı anlayışımla ancak iğretileme yöntemi bağdaşabilir sanıyorum. Simge genellikle soyut bir düşünceyi somutlamak için doğada varolan nesnelere başvurmakla elde edilir. Simgecilik herhangi bir şeyi, kendisinden başka bir şeyle belirtme işlemidir diyebiliriz. Örneğin köpek, bağlılık düşüncesinin; terazi, tüze kavramının simgesi olabilir. İğretilemedeyse gizli bir anlam vardır daha çok. Bir şey gösterilip başka bir şey

anlatılmak istenir. *Uzun Sürmüş Bir Yaz* için yazdığım iki metinde ağustos güneşi, yaz, yakıcı ışık, v.b. bir ölüm imgesini bütünleyen unsurlardır. Baskı dönemini vurgulayabilmek için genel bir işaret, bir İM oluşturmaya çalıştım bu metinlerde. Ölüm bu tarihsel dönemin altını çizen, benim kuşağımın çok yakından yaşadığı bir gerçekti. Onu yaşanılan günlük ayrıntılarda yakalamaya, kızgın duvarlara çarpılan bir su sesinde, sıcak kumsalda, bir öğle sessizliğinde aramaya çalıştım. Aslında birbirini bütünleyen «Köprüaltı» ve «Akarsu» bu anlayışla örülmüş, sessizliğin de bir dil, bir anlatım öğesi olarak kullanıldığı öykülerdir. Somut örnekler vermek, bazı bölümleri buraya aktarmak isterdim ama yerimiz sınırlı. *Cicipapa* bölümünde yer alan «Avlu» adlı öyküm de bir genel im'in değişik kişilerce ortaya konuşudur. Kapatılmışlık duygusunun, bir sıkıntının, devinimsizliğin araştırılmasıdır bu öyküde sözkonusu olan.

Bende bu avlu imgesinin doğmasına taşra yaşamının yol açtığını söyleyebilirim. Öykü kişileri baba, ana, çocuk ve büyükanne kendi bakış açılarından, kendi öznelliklerinden yola çıkarak içinde yaşadıkları kapalı ve tekdüze dünyanın sıkıntısını anlatırlar. Çocuğun dışında tümü umutsuz, acılıdır. Baba memurdur, anaysa eve kapalı, gençliğini uzak dağ istasyonlarından birinde tüketmiş, gergefine çiçek nakışları işleyen bir kadın. Ama gergefteki çiçekler bütün kenti sarar, tıpkı çocuğun çizdiği kuş ve ağaç resimlerinin canlanıp avlunun yüksek duvarlarını aşması gibi. Büyükanneyse felçlidir, yerinden bile kıpırdayamaz. Karşısında ağır bir çekül gibi yere çakılı duran saat kulesine, avluyu pisleyen güvercinlerin uçmasına bakar durur. Ve sisli belleğinde Yunus peygamberin balığın karnındayken okuduğu duayı

anımsamaya çalışır. Görüldüğü gibi kapalılık kavramını somut taşra yaşamından alınmış değişik simgelerle oluştururken bu kavramın kökenine, Tevrat'taki karşılığına dek uzandım. Bir de bütün bu söylediklerime koşut gelişen zaman öğesi var tabiî. Taşra yaşamında zamanın ağırlığı korkunçtur. Örneğin Çehov, Flaubert ve daha başkaları da eğilmişlerdir bu konuya. Çehov'da (*Üç Kızkardeş, Vanya Dayı,* v.b) melânkoli ön plândadır. Flaubert'deyse kişilerin toplumsal konumu. (*Madam Bovary*) Ben daha çok iç gözlemlerle yaklaştım aynı soruna. Anadolu'nun taşra kentlerindeki havayı, çeşitli yaştaki kişilerin bilincine yansıdığı ölçüde vurgulamaya, bu trajik diye niteleyebileceğimiz durumun insan yaşamındaki değişmezliğini ya da değişebilirliğini göstermeye çalıştım. Böylece bazı karşıtlıklar çıktı ortaya. Bu karşıtlıkların en çok yoğunlaştığı alan büyükanneyle çocuğun algıladığı iki uzlaşmaz dünyadır. Uçmayı unutmuş kısa kanatlarıyla avlunun yüksek duvarlarını aşamayıp betona düşerek ölen bir tavuktur büyükanne. Çocuksa içinde yaşadığı yasaklar dünyasının uçsuz bucaksızlığına, onu çevreleyen nesnelerin tanıdık biçimlerine şaşan mutlu bir yaratık, bir sevinçtir. Hemen şunu da belirteyim ki öykülerim yukardaki örneklere bakarak bir simge yığınına indirgenmemeli. Aslolan sayısız simge üretmek değil, somut yaşamı anlatarak genel bir işaret koyabilmektir. Ama her okur değişik biçimlerde yorumlayabilir bu genel işareti. Örneğin geçenlerde Deuleuze ve Guattari'nin Kafka üstüne yazdıkları bir kitabı okudum. Yazarlar Kafka'nın gerçekte bir mizah ustası, hattâ bir karikatürcü olduğunu öne sürüyorlardı. Bu açıdan *Dava* ya da *Bir Savaşın Tasviri*'ndeki kısa öykülerin bir çoğu yeniden ele alınabilir. Oysa şimdiye dek

Max Brod dinsel diyebileceğimiz bir açıdan yaklaşmıştı Kafka'nın yapıtına. Sonra Marthe Robert tinçözümsel yöntemle Kafka'yı ele alarak baba yetkesi sorunsalını ön plana çıkardı. Roger Garaudy ise marxçı bir yaklaşımla aynı yapıttaki yabancılaşma öğelerinin toplumsal ve ekonomik karşılıklarını ortaya koydu. İlk sorunuza verdiğim karşılıkta da belirttiğim gibi bir metnin değişik okumaları mümkündür. Nâzım Hikmet'in *Donkişot* yorumu da ilginçtir, Lukacs'ınkine benzemez pek. Diyeceğim iğretileme ister kullanılsın ister kullanılmasın, bir nesne ya olduğu gibi ya da değişik biçimlerde ele alınsın, edebiyatın özünde çokanlamlılık vardır. Benim öykülerim de edebiyatın içinde yer aldıklarına göre çokanlamlılık taşımalarını doğal karşılamak gerekir sanıyorum.

Bazı yazar adları verebilir misiniz? Ve bunların hangi yönleriyle daha çok ilgilendiğinizi söyler misiniz?

Türk edebiyatını olduğu kadar Batıyı ve başka ülkelerin edebiyatlarını da elimden geldiğince izlemeye çalışıyorum. Dört yıldır Paris'te bulunmam başka edebiyatları, özellikle Fransız edebiyatının son gelişmelerini değerlendirmemi kolaylaştırdı. Bence bir yazar belli bir dilin içine doğar, belli bir kültürle yoğrulur. Sonradan başka diller, başka kültürlerle de ilişki kurabilir ama belirleyici olan kendi dili, kendi kültürüdür. Hem bizim yazarlarımızı, bizim klasiklerimizi, hem de Batı yazalarını okuyorum. Sevdiğim, önemsediğim ve etkilendiğim yażarlar var. Bunların adlarını ayrı ayrı vermek, kaynaklarını göstermek isterdim. Ama yalnızca ad sıralamak yetmez; açıklamalar, çözümlemeler, karşılaştırmalar da yapmak gerekir. Son yıllarda *Yeni Ufuklar* ve

Yeni Dergi'de yayımlanan eleştirilerimde birçok yazar üstüne düşüncelerimi belirtmiştim. Bence Türkiye'de, yazmayı bir yaşama serüveni olarak ele alan sanatçılar çoğunlukta. Bu soruna değinen bir yazımda şöyle demişim:

«(...) Bir bilinç ürünü olan edebiyat metniyle, dış dünya birbirinden ayrı şeylerdir. Edebiyat dile, bizi çevreleyen gerçeklikse maddeye dayanır. Dilin yapısı nesnelerin yapısıyla özdeş olamaz hiç bir süre. Bir nesneyle, o nesnenin adlandırılması, giderek betimlenmesi iki ayrı düzeyde ele alınmalıdır. Diyeceğim edebiyatın ham maddesinin dil olduğunu gözden uzak tutmamalıdır yazar, ürettiği yapıtı herşeyden önce bir metin olarak görebilmelidir. Bizim yazarlarımızın çoğu edebiyatı kendi özyaşam öyküleriyle bir tutuyorlar. Yaratıcılığın tek koşulunun yaşamak, hem de olağanüstü şeyleri yaşamak olduğunu sanıyorlar. Yaşamanın alanını yazmanın alanından ayırmak, bir yaşantı parçasını bilincin denetiminden geçirerek ayıklamak, kısacası gördüğünü anlatmak yerine anlatılan üstüne düşünmek, onu yorumlayıp bilinç düzeyinde yeniden ele almak pek işlerine gelmiyor. (...) Nedense yazdığına dışardan bakabilen, yarattığı dünyayı sözcüklerle kurduğunun bilincinde olan yazarlar çok az bizim edebiyatımızda. İşte bu tür yazarları önemsiyor, belli bir düşünce yüküyle gelen, yansıttığı gerçekliğin devrimci yorumunu da içinde taşıyan yapıtlara yakınlık duyuyorum.

Uzun Sürmüş Bir Yaz *adlı ilk kitabınızla getirdiğiniz, bundan sonra yapmak istediğiniz?*

Yayımlanan ilk kitabım yaşıma göre —1951 doğumluyum— pek gecikmiş sayılmaz. Ama öykülerimin 1969

yılından bu yana edebiyat dergilerinde çıktığı düşünülürse, *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'ı okura sunmakta acele etmediğim kolayca anlaşılır. Kitap çıkarmayı önemseyen, bu konuda sabırlı olmasını bilen yazarların arasında sayıyorum kendimi. Hiç bir ticarî kaygım olmadığı gibi elimdeki malzemeyi dörde beşe bölüp her yıl mutlaka bir kitap yayımlamak gibi de bir amacım yok. Kitap bence bir bütünü oluşturmalı, yazarın vardığı yeri, geçirdiği evreleri olanca açıklığıyla gözönüne sermeli. *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'da iki bölüm var. İlk bölümdeki öyküler *Yeni Dergi, Yeni Ufuklar, Papirüs, Halkın Dostları* v.b gibi edebiyat dergilerinde yayımlamış olduklarımdan titiz bir seçme. Şimdi yeniden okuduğumda onları kendime bir hayli uzak, kimi zaman gereksiz süslemelerle dolu, ve çoğunlukla aşırı «şiirsel» buluyorum. Ama kendiliğindenlikleri, yakından tanıdığım bir insanın, yani benim, yaşamıma tanıklık etmeleri hoşuma gidiyor. İkinci bölümdeyse *Uzun Sürmüş Bir Yaz* başlığı altında toplamayı düşündüğüm bir dizi öykünün ilk örnekleri yer alıyor. Bu örnekler bugünkü aşamamı, yazı anlayışımı yansıtmaları bakımından bana daha yakın, daha kolaylıkla savunabileceğim nitelikte görünüyorlar. Bundan sonra marxçılıkla çağdaş bir metin anlayışını birleştirmeye çalışan; insanları ve dünyayı kavrayıp yorumlamada bana yardımcı olan tinçözüm (psychanalyse) ve marxçılıktan kaynaklanan öyküler yazmayı, bu öyküleri bir yazarın kendisi demek olan sözcüklerle, yani benim sözcüklerim, benim dilimle gerçekleştirmeyi düşünüyorum.

Nedim Gürsel

YENİLİK SEVDASI

Osman Serhat Erkekli

Talât Sait Halman'ın «Bin Bir» (Özdeyiş Şiirleri) adlı kitabınının sunuş yazısı şöyle başlıyor: «Yıllar boyunca çeşitli dergilerde yayınladığım «Bir'ler», sanırım, kendine özgü bir şiir türü sundu. İlk bakışta, bu iri ve aşırı bir söz gibi gelecek diye çekiniyorum doğrusu...» Çekinmekte haklı Talât Sait Halman, çünkü «Bir'ler», kendine özgü bir şiir türü değil; sadece ve sadece kendine özgü bir özdeyiş türü sundu. O da aruzla yazıldıkları için.

Kitabın adına gelince «yüzbir düşünen şiir»imin yeraldığı, «Dizgi Yanlışı Yok»u yayınlarken öykündüğüm gibi; «Binbir Gece Masalları»na öykünmüş Talât Sait Halman.

Sunuş yazısına dönelim: «Edebiyat tarihimizde, sanırım, şimdiye kadar hiç bir şair, tek satırlık bu kadar şiiri bir arada, tek bir kitapta sunmuş değildir. «Bin Bir», bizim şiirimizde bir yenilik olduğu gibi, yanılmıyorsam, dünya edebiyatında da tek bir şairin yayınladığı en geniş «tekdizeli özdeyiş şiiri» derlemesi olmaktadır. Birleşik Amerika'da, William Cole adlı şair ve editörün 1973'te çıkardığı kısa şiirler antolojisinde düzinelerle şairden seçtiği birer satırlık şiirlerin toplamı bile, elinizdeki kitapta bulunanların sayısından çok azdır.» Kendisinin de belirttiği gibi, daha önce birçok kez denenmiş olan bir türün örneklerini, «tek satırlık bu kadar şiiri bir arada, tek bir kitapta sunmuş» olmak yenilik değildir. Yani, şiir sayısı yenilik için bir ölçü değildir. Denenmiş olmasa bile, yenilik için, dize sayısı da bir ölçü değildir.

«Bin Bir, bizim şiirimizde bir yenilik» oluyor da, neden «dünya edebiyatında da tek bir şairin yayınladığı en geniş «tekdizeli özdeyiş şiiri» derlemesi oluyor?

Sunuş yazısının bir yerinde, İlhan Berk'in «Beyit ve Mısra Antolojisi»nden sözederken, «şiirsel özdeyiş» deyimini kullanıyor. Kendininkiler «şiirsel özdeyiş» bile değildir.

Sunuş yazısının başka bir yerinde, yirminci yüzyılda özdeyiş yazan Türk yazarları olarak; Cenap Şahabettin'i, Refik Halit Karay'ı ve Özdemir Asaf'ı sayıyor. Sabahattin Eyuboğlu'nu, Salâh Birsel'i, Günel Altıntaş'ı, özdeyişleri dergilerde, gazetelerde kalan Zühtü Bayar'ı ve beni, benim unuttuklarımı unutmuş. Ve «Bir'ler» yazarı olarak kendini. (!)

Benimle yapılan bir konuşmada[1] bu konuya değinmiştim. Hüseyin Deniz'in, «Düşünen şiirlerinizi Talât Sait Halman'ın 'Birler', 'İkiler» adı altında yazdığı şiirlerine benzetenler var... Bir etkilenme söz konusu olabilir mi?» sorusuna verdiğim yanıtı buraya almakta yarar var:

«Önce Talât Sait Halman'ı dinleyelim:

«Dizelerin çoğunda 'özdeyiş' niteliği var. Ama, aslıdan, hiç birini 'özdeyiş' olarak yazmadım. Niyetim 'özdeyiş' yazmak olsa vezin, devrik cümle, iç sesler kullanlanmazdım.»[2]

Şiirlerinde özdeyiş niteliği olduğunu gizlemiyor. Biliyorsunuz kısa şiir yazmanın ne denli güç olduğunu;

---

1 *Düşünen Şiir Akımı / Kuramı ve Ürünleri, ocak 1976.*

2 *Talât Sait Halman'la, Konuşan: Osman Türkay, Varlık, şubat 1971.*

kişi yazmak ister; deyiş olur, özdeyiş olur... Sonra da özdeyiş olarak yazmamıştım der. «Vezin, devrik cümle, iç sesler kullanmadığıma göre şiir yazıyorum» demeye getiriyor. Bunları kullanmakla şiir yazılamayacağını bilirsiniz. Belki bunun için özdeyiş olmuş O'nunkiler.»

«Bin Bir»deki şiirlere gelince:

«Hem büyütür, hem çürütür toprak ana.»

«Güdülenler güden kadar suçlu.»

«Arkadan taş atıp vurur arkadaş.»

«Cesaret azaldıkça başlar esaret.»

«Zenginin cüzdanı dolgun da fakirin yüzü solgun.»

Talât Sait Halman'ın şiirlerini okuyunca, kimine, Sait Maden'in kitaptaki desenleri daha şiirsel gelebilir. Oysa, resim, yazıyla anlatılmayan; şiir, resimle anlatılmayan olmalıdır.

BİR SORUŞTURMA
III

Prens Lutfullah

Varılan zafer, kazanılmış halk sevgisi, olağanüstü bir çapta hakkedilmiş olan bu iki niteliği, programının, aynı önemde olmakla birlikte, belki de birincisi kadar gerçekleştirilmesi güç ikinci bölümünün hizmetine verecektir.

Şimdi, artık Mustafa Kemal'in, bu duragan ve etik sosyal ortamda birikmiş olan evrimleşmiş çağların geride bıraktığı törelerle, bağnazlıkla savaşması gerekiyor. Toplumsal ortama yeni bir hayat vermek, onu yeni bir eylemle donatmak, kısaca, Batılılaştırmak (Onun içten düşüncelerini dile getirmek için, bence artık anlamını kaybetmiş olan bu terimi kullanıyorum) gerekiyor.

Demek, yenilmez bir istem ve her deneye kafa tutabilen bir gözüpeklik ile silâhlanması gerekiyor toplumsal ortamın. Ama Mustafa Kemal'in askeri zaferi, büyük bir yıldız aydınlığı ile karşımızdadır. Bu, ona bir atlama tahtası işlevini görecek ve engelleri aşmasında ona atılım gücü sağlıyacaktır. Mustafa Kemal, bu engeli önceden görüyor ve önüne çıkan fırsatları kullanıyor.

Ama, bunun için ne yapıyor? Pratik bir insan olarak, dünya kadar eski olan ve onları eskiden kullanan, bugün de kullanagelenlerin dağılıp toz olmalarını önleyemeyen araçları kullanıyor: Cumhuriyet, kadının özgürleşmesi, erkekler için şapka, kadınların peçeden kurtulması ve hattâ fahişelik (neredeyse kutsal fahişelik diyecektim, çünkü bunlar Batı törelerinin bir parçasıdırlar), son olarak da Latin harfleri.

Ama bütün bu eskilikler yeni bir şeydir, Mustafa Kemal'in onları değerlendirmeye kalkışacağı o geri bırakılmış toplumsal ortam için yeninin yenisi bir şeydir. Bu, birçok insan için, kitleyi oluşturan şu dikkafalı, gerici ya da korkak insanlar için, adetâ canavarlık sayılabilen, *beklenmedik* bir şeydir.

İşte, çoktan tarihe malolmuş bu insan böyle görünüyor bana. Tarihte O, elbette, yeni Türkiye'nin kurucusu olarak görünecektir, tıpkı, Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu Osman I gibi.

Mustafa Kemal'in eserine gelince, politik, yönetsel, toplumsal vb. kurumların uluslararası hazinesinden alınan çeşitli öğeler, ülkenin kurtuluşunu sağlamaya elverişli gerçek bir evrim basamağı oluşturmaktan uzaktırlar: Bunlar, daha çok, ilerlemenin dışsal ve yüzeysel belirtileridir. Örneğin, ekonomi alanında para, serveti temsil eden bir işarettir; bu servet sağlam temellere dayandığı sürece, herhangi bir nedenden ötürü, simgesi kaybolsa bile, değerlerini korur yine de.

Bütün bu ithal maddeleri, bir güven dayanağı olabilseydi, o zaman, Eski Yunanistan'ın çöküşünü, giderek de ortadan kalkışını nasıl açıklayabilirdik? O Yunanistan ki, soldan sağdan en değişik biçimleriyle demokrasinin beşiğiydi; saçı başı açık kadınları, başlarında fes veya sarıktan başka şeyler taşıyan erkekleri ile, bilim, edebiyat, sanat, güzel sanatlar vb. gibi bütün alanlarda, dikkate değer, şaşılası bir kafa kültürüne sahipti.

Yüzlerce yıl cumhuriyetle yönetilen ve bütün dünyayı parlak uyğarlığı ile aydınlatan Roma için ne demeli?

Roma, boyunduruk altına aldığı öncülü Yunanistan gibi tarihe karıştı.

Yeni çağlara geldikte, bir düzine devletin, komüno-ter büyük bir Güç tarafından yıldırım hızıyla boyunduruk altına alınmasını nasıl yorumlamalı?

Bununla birlikte, bu devletlerin çoğu cumhuriyet rejimiyle yönetilmekte ve bu rejimin bütün nitelikleriyle bezenmiş bulunmakta idiler. Şunu da unutmamak gerekir ki, bunlardan bazıları, hayli ileri bir uygarlık düzeyinde idiler, hâlâ da öyledirler.

Bu devletler istilâ dışında kaldılar mı, ya da istilâcıya karşı en ufak bir direnç gösterebildiler mi?

İbret verici daha başka örnekler verebilirim. Ama bunun sonu gelmez.

Şunu da eklemek isterim ki, cumhuriyetle yönetilen bir ülkede, vergileme alanında en çeşitli haksızlıklar yapılabildiği gibi, monarşik bir rejimde, en geniş bir liberalizm örneği verilebilir.

Böylece, bana kalırsa, fes giyiyor diye birisinin başını kesmek, şapka giyiyor diye bir başkasını taşlamak tamamiyle aynı yola çıkar. Birinci davranış, iyi sindirilmemiş sözde bir modernciliğin, ikincisi de en iğrenç bir bağnazlığı yansıtan tutuculuğun eseridir.

Bir cumhuriyet rejiminde, keyfi bir yoldan konulan bir vergiyi ödemedi ya da ödeyemedi diye, bir adamı bunaltıcı angaryalara mahkûm etmek, ya da, uzak bir yere sürmek, gemi azıya almış bir otokraside uygulanan zalimce bir vergileme ile birdir.

Şunu da kaydetmenizi dileyeceğim: Bu söylediklerim, basit bir eleştiri, kendimi yetkili saymadığım bir eleştiri değildir hiç. Sözlerimin amacı şudur: Bir takım kanıtlara dayanılarak, toplumsal bakımdan gelişmemiş bir ortamda yapılan rejim değişikliği, kendinden bekle-

neni vermez. Daha önce de söylediğim gibi, biçim hiç bir zaman öz'ü değiştirmez. Bu öz, hastalığını, aldatıcı, dolayısiyle de tehlikeli bir canlılık görünümü altında saklar.

Ne denli liberal ve yetkin olursa olsun, politik bir rejim, halk için, şaşmamacasına güvenebileceği bir cankurtaran simidi değildir, eğer bu halk hâlâ komünoter olmakta devam ediyorsa.

Halka bu güvenliği vermek için, onu komünoter durumdan partikülarist duruma geçirmek gerekir. Bu değişme, doğaldır ki, zamanla olacaktır, uygun çarelere başvurularak.

Bu demek değildir ki, partikülarist uluslar, askerlik bakımından daha güçlü bir devletin istilâsından kesin olarak kurtulurlar. Ne var ki, bu devletler, yapıları gereği, komünoterlerden daha iyi bir diretim gösterirler. Bunlar, kendilerine özgü damgaları taşır ve bir süre sonra, istilâcıya kendi istemlerini zorla kabul ettirerek, onları topraklarından kovabilirler.

Bu konuda tarihin yazdığı en ibret verici örnek, İngiltere'nin Roma lejyonlarınca istilâsıdır. İngiltere, askerlik bakımından çok güçsüz olmasına rağmen, iki yüzyılda, bu korkunç istilâcının boyunduruğundan kurtulmayı başardı.

Bu açıklamanın bütün ayrıntıları, beni doğal olarak şu sonuca götürür: Burada, gerçek anlamıyla bir «eser» söz konusu olamaz. Öyle ki, yukarıda anlatılan koşullar altında, kim olursa olsun, hiç kimse tarafından bu eserin meydana getirilmesi olanaksızdı. Açıkçası, kaypak kum üstüne yapı kurmak kimsenin harcı değildir.

Bir eseri, onun gerektirdiği gereçler ve avadanlık-

larla karıştırmak, sıvı ve katı'yı aynı sepete koymakla birdir.

Mustafa Kemal'in en büyük değeri, eylemindedir. O dinamik eylem ki, ona yükseltilecek yapının temellerini atmak için alanı temizleme, ölçüp biçme ve böylece verimli bir çalışmaya başlama olanağı sağlamıştır.

Şunu da sevinçle eklemeliyim ki, güçlü bir çaba ve uyanıklıkla başardığı bu güzel işde, hiç kimse ondan daha iyisini yapamaz ya da onun düzeyine varamazdı.

Mustafa Kemal'e yalnız Türklerin değil, bütün ulusların da minnet duymaları gerekir. Çünkü, unutmamalı ki, yenilenmiş ve canlandırılmış bir Türkiye, insan topluluğu için, bir ilerleme, bir refah ve barış etkeni olabilir.

Mustafa Kemal'e ve eylemine içtenlik ve coşkumuzu belirttikten sonra konuya gireceğim ve diyeceğim ki: Yeşermekte olan çekirdeğe, boy vermesini, kök tutmasını, orantılarını, dengesini sağlamak ve geleceğin yükselen büyük dalgalarına karşı direnç göstermek, yaşayan ve gelecek kuşaklara düşmektedir.

Eser, toplumsal ortamı oluşturan kitlelerin içten, değişmez, kendiliğinden, akıllı işbirliğinden doğar. Sağlamlığı kadar kararsızlığı da, toplumsal ortamın biçimine bağlıdır baştan başa.

Esaslı bir hazırlanma isteyen işler, ona (toplumsal ortama) bir temel sağlamaz. Bu armağan, süslü bir mücevher kutusunda sunulmaz ona. Toplumsal ortam büyük çabalar, çetin dönemler sonunda oluşur. Buna, insanlar ve zaman, çetin ve uzun bir görev sonunda varabilirler ancak, kendiliğinden bir anlaşmayla.

Tam bir nesnellik ve açık gerçek adına niçin düpe-

düz söylemeyelim, Türkiye'de kurulan Cumhuriyet'in isimden başka bir şey olmadığını? Bu cumhuriyet, gerçek bir otokrasiye benziyordu. garip bir biçimde. Getirilen özgürlükler, hiç de adlarına lâyık değildiler. Bunlar, daha çok, bir tek adamın verebileceği bir lütuftular. Bu özgürlükler, halk tarafından kazanılmadığı gibi, anlaşılmamıştı da. Bunun içindir ki, Cumhuriyet ve onun uzantıları, gerçekte yoktular.

Bu bölümü bitirirken şunu demek isterim ki, Mustafa Kemal'in eylemi (ki, onsuz hiç bir şey ciddi olarak gerçekleştirilemezdi bu ülkede) kaçınılmaz bir şeydi. Bu eylem, nicedir vaatlerle dolu, etkilerinde canlı ve bereketlidir. İçerideki bazı işaretler açıkça gösteriyor bunu. Ama, bir başlangıçtır bu, bir son değildir ve çözümleme yöntemi dışında kalamayacak bir gerçektir.

(Bitmedi)

BİZE GELEN ESERLER

- o *Karıncayı Tanırsınız* (Roman): Cevdet Kudret. İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1976, 20 TL.
- o *Surnâme:* Aziz Nesin. Tekin Yayınevi, İstanbul 1976. 15 TL.
- o *Duyduk Duymadık Demeyin* (Seyahatnâme): Aziz Nesin, Tekin Yayınevi, İst. 1976. 12,5 TL.
- o *Edebiyat Yazıları:* Fethi Naci. Gerçek Yayınevi, İst. 1976, 15 TL.
- o *Deyimler Sözlüğü 2* (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü): Ömer Asım Aksoy, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976, 40 TL.
- o *Ekmek Kavgası* (Hikâyeler): Orhan Kemal, Varlık Yayınları, 6. basılış, İst. 1976, 15 TL.
- o *Düşünce Tarihi* (Başlangıcından Bugüne Erdem Açısından): Orhan Hançerlioğlu, Varlık Yayınları, 4. basılış, İst. 1976, 20 TL.
- o *Karacaoğlan* (Hayatı, Sanatı, Şiirleri): Hazırlayan: Cahit Öztelli. Varlık Türk Klasikleri Serisi, 8. basılış, İst. 1976, 8 TL.
- o *Merhaba Komşu:* Bülent Habora. Habora Kitabevi Yayınları, İst. 1976, 10 TL.
- o *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum* (Roman): Mitka Gribçeva. Çeviren: N. Sel, Fabora Yayınları, İst. 1976, 30 TL.
- o *Gerçeküstücülük:* Yvonne Duglessis. Çeviren: Yeşim Karatay. Gelişim Yayınları No: 36, İst. 1976, 10 TL.
- o *Aşk:* Pierre Burney. Çeviren: Afşar Timuçin, Gelişim Yayınları No: 37, İst. 1976, 10 TL.

BİZE GELEN ESERLER

- o *Nüfus Coğrafyası:* Pierre George. Çeşiren Tanju Gökçöl. Gelişim Yayınları No: 38, İst. 1976, 10 TL.
- o *Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu* (Edebiyat Anıları): Salâh Birsel, Sander Yayınları, İst. 1976, 25 TL.
- o *Felsefe Yazıları:* Nusret Hızır, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1976, 20 TL.
- o *Sanatta Sosyalist Gerçekçilik:* On Sovyet yazarından Türkçe'ye çeviren Seçkin Cılızoğlu, Yeni Dünya Yayınları, İst. 1976, P.K. 1222, İstanbul, 15 TL.
- o *Dersim* (Şiirler): Kemal Burkay, Toplum Yayınevi: 46. 2. basım, Ankara 1976, 10 TL.
- o *Lenin'in Ulusal Sorun Teorisi ve Sovyet Rusya'daki Uygulaması:* Mehmet Karaahmetli, Toplum Yayınevi: 47, Ankara 1976, 12.50 TL.
- o *Bilimden Yana, Sosyalizme Doğru* (Deneme - Eleştiri - Araştırma): Asım Bezirci. Cem Yayınları, İst. 1976. 25 TL.
- o *Kimse* (Roman): Ferit Edgü, Ada Yayınları. İst. 1976. 40 TL.
- o *Atlas* (Şiirler): İlhan Berk. Ada Yayınları, İst. 1976. 40 TL.
- o *Oyuncaklar* (Şiirler): Turgut Tan. Eğilim Yayınları. P.K. 168 Bakırköy, İstanbul, 1976. 7,5 TL.
- o *Yazınsal Betik Üstüne Araştırmalar:* Mehmet Rıfat. İstanbul 1976. 10 TL.
- o *Karasevdam Anadolum* (Röportajlar): Fikret Otyam. Çağdaş Yayınları, İst. 1976. 20 TL.

son baskı tarihi : 31.3.1976

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi, Sahibi ve yazı işleri sorumlusu: Vedat Günyol. Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal sokak, Mirat han, No. 202 İstanbul, Yazışma ve havale adresi: YENİ UFUKLAR, P.K. 1034, Karaköy, İstanbul, Telefon 27 49 74, Yıllık abonesi: 90 TL., altı aylığı 50 TL., Yabancı ülkeler için iki katı alınır, İlân: Kapakta santimi 150 TL., sayfalarda 75 TL.

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. - İstanbul

Fiyatı: 7.50 TL.